

akademski list

broj 65 * godina XXI

PRESSING

www.pressing-magazine.com

Intervju:

Zoran
Janjetov

Željko Obrenović
Mina Mendelson

Muzika:

Bruce
Springsteen

Jack
White

Paydo
Komma
Cannot

Nišville 2012

Film:

The Avengers

Ustanička
ulica

Klip

Serie:

Breaking
Bad
2.5
Men

ISSN 1451-1584

BIBLIOTEKA DYLAN DOG

**KNJIGA 17
U PRODAJI
U OBJEKTIMA
TRAFIKATT
ILI PUTEM TELEFONA
011.2710.488**

veseli četvrtak

Uvodnik

Zašto?

Zato što Srbi imaju izbore ali nemaju izbora.
Zato što smo i mi nekome Zapad.
Zato što sve više ljudi kupuje u seknd hend šopovima.
Zato što Stiven King oseća strahopoštovanje prema Denu Simonsu.
Zato što svi znamo gde smo bili na "Dan kada je umrla Lejdi Gaga".
Zato što je "Talog" prosto dobra knjiga.
Zato što je Zoran Janjetov najzvučnije ime srpskog stripa.
Zato što su "Avendžersi", "Klip" i "Šešir..." filmovi koje (ne)vredi pogledati.
Zato što su "Dva i po muškarca" najveći sitkom novog milenijuma.
Zato što se Bos bori protiv bankarskih razbojnika.
Zato što domaći rok i dalje treba slušati.
I najzad...
Zato što nam ide još jedan Nišvil Džez Festival.

Dejan N. Kostić

GLAVNI UREDNICI:

Aneta Radivojević, 1991-1996, (br. 1-12, 18-25)
Aleksandar Blagojević, 1994-1995, (br. 13-17)
Dobrivoje Ljujić, 1997-1999, (br. 26-31)
Jugoslav Joković, 1999-2003, (br. 32-43)
Dejan Stojiljković, 2003-2009, (br. 44-59)
Dejan N. Kostić od 2009. (br. 60-)

Tehnički urednik: **R.Z. Paya** 1991-2001 (br. 1-36)

AKADEMSKI LIST PRESSING

Izdavač:
**STUDENTSKI INFORMATIVNO –
IZDAVAČKI CENTAR NIŠ**

Glavni i odgovorni urednik:
Dejan N. Kostić

Tehnički urednik:
Dejan Stojiljković

Dizajn broja:
Saša Mitrović

Lektura:
Aleksandra Gojković

Redakcija:
**Jugoslav Joković, Aleksandar
Blagojević, Dejan Dabić, Srđan Savić,
Dejan Vučetić, Ivana Božić Miljković,
Marko Stojanović, Ivana Antović,
Velibor Petković, Aleksandar Nikolić
Coa, Miloš Najdanović**

Saradnici u ovom broju:
**Zlatibor Stanković, Đorđe Bajić,
Zoran Janković, Aleksandar
Radovanović, Željko Obrenović,
Ivana I. Božić, Vladimir Stojnić,
Pavle Zelić, Branislav Dejanović,
Aleksandra Gojković**

Sekretarica redakcije:
Radica Opačić

Adresa: **Šumatovačka bb, 18000 Niš**

Telefon: **018/523418**
Fax: **018/523120**
E-mail: **siic.nis@gmail.com**

Internet prezentacija:
www.pressing-magazine.com

Žiro račun: **355-1027350-59**

Godina XXI, broj 65

List izlazi tromesečno

Štampa: **Color Speed – Niš**

Tiraž: **1000 primeraka**

Štampanje ovog broja pomoglo je
**Ministarstvo prosvete i nauke
Republike Srbije**

Sadržaj

Društvo strane 6 - 12

Najbolji od svih mogućih izbora
Svi smo mi jedna Srbija
piše: **Velibor Petković**

Ekonomija Zapadnog Balkana
I mi zapad za Balkan imamo
piše: **Ivana Božić Miljković**

Fenomen seknd hend kupovine
piše: **Aleksandra Gojković**

Knjige strane 13-22

Odlomak iz romana
Crna brda
piše: **Den Simons**

Evolucija ili propast klasičnih knjiga
Elektronske knjige
piše: **Ivana I. Božić**

Antologija njujorške poezije 21. veka
Dan kada je umrla Lejdi Gaga
piše: **Vladimir Stojnić**

Književna trilogija Ingmara Bergmana
piše: **Aleksandra Gojković**

Intervju: Željko Obrenović
Pišem svaki dan
razgovarao: **Marko Stojanović**

Proza bez taloga
piše: **Marko Stojanović**

Strip strane 23-24

Intervju: Zoran Janjetov
Pop-kultura zauvek!
razgovarao: **Zlatibor Stanković**

Film i TV strane **25-31**

Multimedijski superheroji (31)
Osvetnici
piše: **Dejan Dabić**

Recenzije:

Klip
piše: **Đorđe Bajić**

Ustanička ulica
piše: **Zoran Janković**

Šešir profesora Koste Vujića
piše: **Đorđe Bajić**

(Prepo)rođen loš
Breaking bad
piše: **Željko Obrenović**

Skoro pa trojka
Two and a half men
piše: **Pavle Zelić**

Muzika strane **32-39**

Bruce Springsteen
Wrecking ball
piše: **Miloš Najdanović**

Jack White
Blunderbuss
prevele: **Miloš Najdanović**

Paydo Komma
Povest eksplicitnog uma
prevele: **Aleksandar Nikolić Coa**

Cannot
3:33
piše: **Aleksandar Nikolić Coa**

Intervju: Mina Mendelson
Emocije i virtuoznost
razgovarao: **Velibor Petković**

Vek džeza (11)
Telonijus Monk
piše: **Aleksandar Radovanović**

Nišville 2012.
Od tradicije do modernog - i nazad

Piše: Velibor Petković

Najbolji od svih mogućih izbora:

Svi smo jedna Srbija!

«Sva moja glasanja su o, tužna!»

U proleće ovog leta gospodnjeg 2012. baš na Đurđevdan (kako li neznabošci računaju vreme, od kog događaja, možda od onog kad im je medved prvi put uterao niz padinu strah u kosti?), održani su parlamentarni i predsednički izbori u Srbiji. Premudri i odlično obavешteni građani Srbije, pošto su dobro i temeljno promislili, izašli su na glasanje svečano obučeni „u crkveno i mrtveno“ - najbolje što imaju ruho, a onda, poput Svetog Đorđa, olovkom nalik na koplje, zaokružili izabranike svoga uma i srca, da ih tim krugom zaštite od aždaja drugih opredeljenja. Zatim su izborne komisije, specijalizovane za infinitezimalni račun, uzele u obzir sve veličine, od beskrajno malih do beskrajno beskrajskih, da bi nestrpljivo biračko telo uveli u prostore gde algebra i geometrija postićeno čute. A telo i duša Srbije se raduju, jer smo i ovaj put, kao i svagda, izabrali stvarno najbolje partije i najboljeg predsednika i time pokazali celom svetu i sebi da nismo beslovesno krdo već dubokomisleći i odgovorni građani. Narod koji ima ovakvog sebe, ne može da se zajebe! Odnosno, nimalo ne brine za budućnost, jebe mu se! Ima da bude kako je zapisano u zvezdama i partijskim programima, sve bolje i bolje, dok ne dostignemo tačku da od toga ne može više, jer se svemir raširio do krajnosti sopstvenih mogućnosti. Kosmos je tačno onoliko veliki koliko doseže svaki pojedinačni um. Nekima je, antihamletovcima, vasiona stala u orahovu ljusku. A granice našeg opštenarodnog srpskog svemira poklapaju se sa granicama Evropske Unije, uključujući BRIK - Brazil, Rusiju, Indiju i Kinu - svi smo jedna Srbija! Ali put do savršenstva nije bio lak, ni za kosu, ni za nokte. Najveći umovi radili su vekovima da bi baš nas lupilo prosvetljenje po tintari, kao mokra čarapa istorijskog nadahnuća koje prevazilazi podelu na levicu, desnicu i pesnicu.

Ovako je to bilo:

Sredinom XVII veka u Lajpcigu je rođen

nepopravljivi optimista (a i šta tu ima da se popravlja kad mu je sve potaman?), baron Gotfrid Vilhelm Frajher fon Lajbnić. Svašta je taj znao i umeo, možda i zato što mu je otac Fridrih bio poreklom Lužički Srbin. Uglavnom, Lajbnić se smatra poslednjim čovekom enciklopedijskog znanja zapadne civilizacije - u pravu, religiji, diplomatiji, filozofiji i matematici plivao je kao današnji Srbi u plehanom koritu - bez po muke, svim stilovima, od kućećeg i delfin, do kraul i leđnog. Ipak, ono po čemu je ostao zapamćen jeste tvrdnja da je „Bog stvorio najbolji od svih mogućih svetova“. Za razliku od mene i drugih priprostih ljudi, koji iz toga izvlače zaključak da ni sam Bog nije baš savršen stvaralac, Lajbnić je postojanje zla u svetu obrazložio učenjem o monadama. Samo je Bog savršen, on je ta najviša monada, a koga bliže zanima cela ta monadologija, najbolje je da pročita „Teodiceju“ napisanu 1710. godine. A zatim i Volterov „Kandid“, objavljen 1759. u Ženevi, komični roman koji nema veze sa fabrikom čokolade u Osijeku, čije jubileje povremeno uveličava Severina. (Dok ona peva, recimo na Dan zaljubljenih, publika uživa sladostrasno

gutajući rum-pločice. Izazivajući efekat lop-tice-skočice kod potencijalnih kandidata za bravure svih vrsta, pa i političke.)

Taj Parižanin, Fransoa Mari Arue (Volter je latinski anagram njegovog imena), rođen 1694. godine, boreći se protiv religijskog fanatizma izvrgao je ruglu Lajbnićov optimizam, a naročito shvatanje o „najboljem od svih mogućih svetova“. Bio je dovoljno mudar da ne prizna autorstvo, jer što je roman bio čitaniji - 40 izdanja za života pisca, to su i zabrane i napadi na Voltera bili žešći. Delo je objavio pod pseudonimom, tobože kao prevod s nemačkog „od gospodina doktora Ralfa, sa dodacima koji su nađeni u doktorovom džepu kada je umro u Minhenu leta gospodnjeg 1759. godine“. Volter je tada imao već 65 godina i više nije gajio iluzije o svetu u kojem je živio. Drugim rečima, bio bi loš kandidat na našim izborima, jer je za političko delanje neophodna doza (kofa) narcizma potopljena u bure naivnog optimizma.

Ako posle ovog uvoda niste izgubili strpljenje, kosu i živce, prelazimo na našu srpsku političku „prestabiliranu harmoniju“. Drugim rečima, sav ovaj naš prefinjeni sklad unapred je određen i nama samo ostaje da uživamo batrgajući se u zajednici duše i tela, agregatu monada koji činimo svim svojim kvalitetima i kvantitetima. Onoliko koliko smo daleko od Apsoluta, toliko smo dobri i kvarni, a ako smo političari, sada slavimo ili kukumavčimo, u zavisnosti od izbornih rezultata na Đurđevdan. U oba slučaja, ne razlikujemo muda od monada, a za vođenje države uvereni smo da nam to nije ni potrebno. E, kvaka je u tome što je to itekako važno, ali budale kontaju da ako je sve unapred predodređeno, zašto bismo se zamarali da bilo šta ispravljamo? Šekspir bi rekao da „u ovom ludilu ima sistema“, jer u Lajbnićovom filozofskom shvatanju sveta postoji i jaka

teološka crta na koju se nadovezuje učenje o predestinaciji. Bog je unapred odredio neke ljude za spasenje, a druge za večnu propast. Slobodna volja pokorava se suverenoj božjoj volji, jer čovek je slab i kolebljiv i ako bi spasenje od njega zavisilo, jao nama! (Mada sam, radeći četvrt veka kao novinar, susretao mnoge političare ubeđene da poseduju sveznanje (omniscienca) i svemoć (omnipotencija), što su po Svetom Avgustinu, božji prerogativi. Ali dobro, to su neznabošci, oni svet mere drugačijim merilima.)

Mi u Srbiji smo i to banalizovali, pa omalovažavamo dobre i poštene, a divimo se bitangama i lopurdama, koje grabe sve što im je u vidokrugu i rukohvatu, jer ako se već mora propasti, neka to bude „na visokom nivou“ niskosti. To je onaj moralni sklop koji bi i Nojev kovčeg, sa kompletnom menažerijom na brodu, najpre nacionalizovao, a zatim bez razmišljanja privatizovao, jer to zahteva tranzicija na putu od „izgona iz rajskog vrta“ do ulaska u visoke peći pakla. Hm, tu bi se mogla napraviti fabrika stakla! Srpska, kao ona u Paraćinu, ali mnogo bolja.

Kad mladijah izgubiti

Otkuda onda ja, relativno bistar i bez ideoloških i psihoaktivnih zamućenja, da se još u komunističko doba pojavim kao kandidat na izborima? Odgovor leži u mojoj mladosti i spremnosti da se žrtvujem za dobro zajednice. Da je to zapravo Zajebnica, kasno sam shvatio, kad sam čak i na takvim izborima neslavno propao! Primio sam to s osmehom kao politički idiot.

Bilo je to „zlatnih osamdesetih“, u vreme kada je socijalizam ponavljao ulogu dinosaurusu u procesu izumiranja, a mi „novotalasni“ mladi uživali u dahu slobode pišući za niški omladinski list „Grafit“ o svemu, od muzike do politike. Pošto nam je izdavač formalno bio Savez socijalističke omladine, a zapravo nas puštao da radimo i zaradimo koliko možemo, neko od redovnih čitalaca se usudio da me predloži za izbornu listu. Po ključu, omladini je pripadalo nekoliko mesta u Skupštini opštine, a delegatski sistem je predviđao da praktično svaki predloženi bude na glasanju zaokružen i time verifikovan kao predstavnik naroda ili nekog njegovog progresivnog dela: SKJ, SSRNJ, SUBNOR, SSJ, SSOJ... (Socijalizam je obožavao skraćenice! Jedino se smrt, kao skraćenica za život, vešto prećutivala. Odnosno, nije se priznavao u radni staž za ulazak u komunizam i renesansu. Odumiranje međeda - države trajalo je sporo, a jeretici poput Branka Ćopića bi zgajzali i bili sklonjeni u stranu kao detinjarije.)

Kako je onda moguće da nisam izabran? Verovatno baš zbog humora, koji nijedan represivan sistem ne trpi. Bio sam jedna od prvih žrtava demokratizacije Jugoslavije. O, zar se i to može? Izgleda da je, kada sam ja u pitanju, sve moguće, pa i to. Naime, komunistima je palo na pamet da bi trebalo, s obzirom na stanje u zemlji (Tito je umro) i u svetu (umirali su i drugi doživotni predsednici), uneti neki snop demokratije. Tako su drugovi smislili da se uvede novina, pa da se ne zaokružuju svi predloženi na listi, nego osam od deset i slično. Naravno, redosled mora biti takav da najvažniji bude prvi i tako do kraja. Pogađate, sudbina i prestabilirana harmonija su htele da ja budem deseti na listi, za svaki slučaj, ako onaj deveti nekim čudom prođe. Da ne lažem, moje poslednje mesto bilo je sasvim zaslužen, jer sam, predložen zbog tekstova pisanih za „Grafit“, pogrešno shvatio da i moja biografija treba da bude duhovita. Sročio sam je u tom stilu, sa zaključkom uzetim od Čarlsa Bukovskog: „Bavljenje politikom slično je pokušaju da oblubiš mečku!“ Buk je napisao „potucaš“, ali sam ja uneo lirsku izmenu, da ne budem komunistima „trn u đoku“. I naravno, nisam prošao u Skupštinu, što me zapravo razveselilo, jer sam sednice smatrao mestom gde se dobijaju hemoroidi i defekt mišljenja. Nisam promenio stav ni posle stvarne demokratizacije, od 1990. do danas, jer filozofi i pesnici radije žive u buretu nego što sede na taburetu. Šta bi rekao Diogen da su ga ukotrljali u Areopag? „Gurnite me niz brežuljak, ugledne sudije, bolje mislim dok se okrećem oko svoje ose, negoli dok gledam pčele na vašim kapama!“ (Dozvolio sam sebi slobodu da izmišljam, stari grčki filozof bi sigurno izgovorio nešto mudrije. Nije on lupetao kao ja, uostalom, Aleksandru Makedonskom je posle ponude da bira šta želi, sručio u lice: „Pomeri se, zaklanjaš mi sunce!“) Voleo bih da sam kosmopolita kao što je bio Diogen iz Sinope. Od njega bi i srpski političari mogli mnogo da nauče o evropskim i svetskim integracijama, samo kada bi prestali da balave iznad porcije mesa i povremeno glodali i kosti, poput slavnog filozofa, askete i cinika kome su se rugali da je postao pas. Odgovorio je u svom stilu: podigavši nogu, zapišao je neko drvo. Priznajem, za to je bila potrebna odgovarajuća atletska veština.

Od avnoja do naših dana

Nemam prava da se poredim s velikanima, zato ulazim u vremensku mašinu i vraćam se u prašinu prošlosti. Mada zapravo i nema potrebe za tim spektaklom, jer evo šta piše na sajtu Narodne skupštine Republike Srbije: „Istorijski koreni Narodne skupštine Srbije u periodu posle Drugog svetskog rata leže u odluci Drugog zasjedanja AVNOJ-a, održanog 29. i 30. novembra 1943. u Jajcu, da se Jugoslavija izgradi na federativnoj osnovi, kao zajednica pet ravnopravnih naroda. Navedenom odlukom oni dobijaju svoje države i imaju pravo na samoopredeljenje uključujući i

“

Narod
koji ima

ovakvog
SEBE,

ne može
da se zajebe!

”

otcepljenje." O ljudi moji, pa zašto smo se onda borili da sačuvamo Jugoslaviju, kad je nevladina organizacija AVNOJ odmah predvidela mogućnost uključenja centrifuge? Odgovor potražite čitajući Boru Ćosića, a ja se vraćam izborima raznih vrsta, od čorave kutije do slepe vere u demokratiju.

Prvi skupštinski izbori u Srbiji posle Drugog svetskog rata održani su 10. novembra 1946. godine. Bili su to izbori za Ustavotvornu skupštinu Narodne Republike Srbije. Biračko pravo imali su svi punoletni građani, a po prvi put pravo glasa dobile su i žene i vojnici. Glasalo se kuglicama, tako da je tajno glasanje zapravo bilo javno: kad ubaciš đule u kutiju, ono zvekne i svi znaju da li si za narod ili reakciju. Tako je bilo sve do novembra 1953. godine, kada su prvi put štampani glasački listići.

Od ostalih kurioziteta socijalističke demokratije, treba spomenuti i kutiju bez liste, korišćenu na izborima marta 1951. godine. Drugim rečima, tu su kuglice ubacivali samo najhrabriji, kojima komunistički kandidati nisu bili po volji. Zanimljivo je i da su, sve do Ustava iz 1963. godine, poslanici birani srazmerno broju stanovnika - jedan na 20, 40 ili 50 hiljada. Zbog toga je i ukupan broj poslanika u Skupštini bio različit. Tako je Ustavotvorna skupština brojala 287 poslanika, Skupština konstituisana 1951. godine 315, dok je za Republičko veće i Veće proizvođača Skupštine NR Srbije 1953. izabran 291 poslanik.

Komplikovano, baš kao i priča o ustrojstvu Skupštine: do 1953. godine, Narodna skupština je bila jednodomna. Od 1953. do 1963, imala je dva doma: Republičko veće i Veće proizvođača; od 1963. do 1974, činilo ju je pet domova: Republičko veće, Privredno veće, Prosvetno-kulturno veće, Socijalno-zdravstveno veće i Organizaciono-političko veće; od 1974. do 1990. godine bila je trodomna sa sledećim većima: Veće udruženog rada, Veće opština i Društveno-političko veće. Od januara 1991, ponovo je jednodomna. Ali, to je već druga, demokratska priča kao uvod u krvavi raspad Jugoslavije. Jura Stublić je pesmu "Samo jedno mesto na svijetu se zove dom" zamenio aktuelnijom "E moj druže beogradski".

S obzirom na to da me nije delegirao Narodnooslobodilački odbor niti Narodno-oslobodilački front da naučim noja da laje (AVNOJ) niti da čitaocima pokidam živce, spomenuću samo još delegatski sistem. On je bio čedo Ustava iz 1974. godine, za koji su se prethodno saglasile sve skupštine Socijalističkih Republika, uključujući i srpsku. Već sam opisivao kako su nas izveli iz škole u hladno dvorište da sa razglasa slušamo

usvajanje Ustava istorijskog 21. februara 1974. godine. Bilo je to u dvorištu seoske Osnovne škole "Ragib Džindo" u Poljicu kod Tuzle, a mi deca nismo ništa razumeli, baš kao ni naši učitelji i nastavnici, uključujući i direktora, Vranjanca Čedu, organizatora performansa koji je bio uvod u bežaniju iz Bosne 1992. godine. To je ta „prestabilirana harmonija“ koja rasteže naše živote kao pijanac harmoniku.

Četiri dana kasnije usvojen je i Ustav Socijalističke Republike Srbije u njenoj Skupštini, a umesto poslaničkog, uveden je delegatski sistem. Konceptija samoupravljanja zasnovana je na udruženom radu. Veće udruženog rada, kao jedno od tri veća Skupštine, imalo je najviše delegata - 160. Ostala dva, Veće opština i Društveno-političko veće, imala su po 90 delegata. Ne sećam se da li je u to vreme neko imao smelosti da Nušićevog "Narodnog poslanika" postavi na scenu kao "Narodnog delegata", ali sumnjam da je bilo takve provokacije. U svakom slučaju, delegatski sistem bio je koncipiran po Đenkinom principu "Kume, vežbamo, sutra ćeš i ti!" - viđenom mnogo kasnije u filmu "Maratonci trče počasni krug". Zato mi i nije žao što sam krajem osamdesetih propao na izborima za Skupštinu opštine Niš. Nisam rođen za delegata.

Epilog

Uz pesmu "Srbija će biti cela, a ne iz tri dela", u periodu od januara 1988. do 28. marta 1989. godine, pripremljene su i realizovane ustavne reforme. Usvojeni su amandmani IX-XLIX, a taj dan je označen kao dan donošenja novog ustava i vraćanja Srbiji državnog i ustavnog suvereniteta na celoj teritoriji Republike. Proglašen je državnim praznikom i tako je i slavljen dok je trajao vakat Slobodana Miloševića. Čudno je, ali dok na arapskom i turskom "vakat" znači vreme, na latinskom ta ista reč označava prazninu, kao recimo čistu, neštampanu stranu u knjizi, iza naslovne. Zar smo mi to živeli u prazno? I da li još uvek tako živimo? Filozofi, neka nam neko odgovori, ovo je mnogo važnije pitanje od pobeđe na izborima u bilo kojoj zemlji!

Dok gimnasticiramo vilicama raspravljajući o najnovijem sazivu Skupštine Srbije i Vladi, premijeru i ministrima koji će nas povesti ka usavršavanju "najboljeg od svih mogućih svetova", radi poređenja podsećam na izborne rezultate od 23. decembra 2000. godine, kada je, po nekima, počela Nova srpska demokratska era: od 6.525.162 upisanih birača, glasalo je 3.748.623 ili 55,91%. Demokratska opozicija Srbije (DOS) osvojila je 176 mandata, Socijalistička partija Srbije 37, Srpska radikalna stranka 23 i Stranka srpskog jedinstva 14 mandata. Ostale kandidatske liste nisu osvojile nijedan poslanički mandat. Za predsednika Skupštine izabran je Dragan Maršićanin, a za predsednika vlade dr Zoran Đinđić. Na prethodno održanim predsedničkim izborima, 24. septembra, pobedio je dr Vojislav Koštunica, a mandat mu je verifikovan uličnim protestima i ulaskom građana u Skupštinu Jugoslavije 5. oktobra. Bio je predsednik do februara 2003. godine, a posle vanrednih parlamentarnih izbora u Srbiji u decembru 2003. postao je premijer i tu funkciju je obavljao do majskih izbora 2008. godine.

A šta nam je doneo maj 2012. godine - to svi dobro znate. Mehanizam prestabilirane harmonije otkucava, umirujuće kao sat na zvoniku ili uznemirujuće kao paklena mašina - sve zavisi od toga da li Vam je pogled na svet optimistički ili pesimistički, bez obzira za koga ste i da li ste uopšte glasali. "As You Like It" ("Kako vam drago"), kao u pastoralnoj komediji Vilijama Šekspira napisanoj na samom kraju XVI veka. Uzgred, jedan mladi niški pisac, čiji su romani slatki kao grozdovi, u najnovijem tvrdi da je veliki Vil zapravo Sbin iz Zaplanja. O, Suva planino naših plodnih života!

Piše: Ivana Božić Miljković

I mi zapad za Balkan imamo

«Ekonomija Zapadnog Balkana između mita i stvarnosti»

U njegovom sastavu nalazi se šest zemalja. Kao geografska celina ne postoji ni na jednoj karti. Teritorijalno, predstavlja deo širokog i dobro poznatog regiona Balkana. U literaturi se označava pojmom subregion. U političkom smislu predstavlja nestabilno područje. Ekonomski posmatrano, njegovi razvojni parametri su na donjoj granici ili u minusu. Za lošu ekonomiju i nizak životni standard krivi politiku, privatizaciju, vašingtonski konsenzus. Pokazuje znake zavisnosti od inostranih zajmova. Najviše voli da zajmi od MMF-a. Potencijala za unutrašnju saradnju ima – ali slabo ih koristi. Kao suncokret okreće se ka Evropskoj uniji, poslušno reagujući na svaki njen mig, čineći sve da sa margina Evrope konačno uskoči u njenu priču makar kao statista ili sporedni lik. Dobro balansira između novih vrednosti i tradicije – ove prve prihvata, ovu drugu čuva, i ta fuzija religija, ritmova, boja, mirisa, dijalekata, običaja, čini ga posebnim, jedinstvenim i privlačnim za svetske putnike avanturističkog duha. Poštovani čitaoci, upoznajte Zapadni Balkan!

Upoznajmo Zapadni Balkan

Proces globalizacije i novi trendovi regionalnog povezivanja zemalja dodatno su iskomplikovali ionako složene svetske političke i ekonomske odnose. Kao posledica toga javila se potreba da se mnoge stvari i pojave oko nas identifikuju, definišu i objasne. Država kao suverena teritorijalna celina nije više bila interesantna za proučavanje. Umesto nje, epicentar pažnje je pomešten na jedan širi integracioni kontekst koji podrazumeva i konkretnu državu i njeno bliže (regionalno) okruženje. Ovaj vid savremenog grupisanja zemalja poslužio je kao osnova za kreiranje sasvim nove mape odnosa snaga u svetu. Negde na marginama te mape nalazi se i Zapadni Balkan. Ovaj lingvistički pojam sa političkom suštinom predstavlja sinonim za grupu zemalja jugoistočne Evrope koje još uvek nisu članice Evropske unije, a imaju snažnu ambiciju da to postanu. Tu spadaju: Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Makedonija, Crna Gora i Srbija (sa Kosovom). Šira balkanska priča obuhvatila bi još i Sloveniju, Tursku, Grčku, Rumuniju i Bugarsku, ali o njima nekom drugom prilikom i na većem broju strana.

Zapadni Balkan je, dakle, grupa malih država,

heterogenih u svakom mogućem smislu. Prostire se na površini od 295.492 km² i ima oko 22 miliona stanovnika. Činjenica da su sve pomenute zemlje, osim Albanije, ne tako davno živele pod istim krovom, trebalo bi da znači da tu i te kako ima štofa za uvažavanje, dobrosusedske odnose i saradnju. Međutim, način na koji su se rastajali i sukobi kojima su punili stranice novije istorije obeležili su ih kao politički nestabilno područje na kome su dobrodošle mirovne misije i ostala pomagala u međusobnom dijalogu i razumevanju. Nesporno je da se odsustvo političke stabilnosti na ovom malom prostoru može veoma negativno odraziti na stabilnost čitavog Balkana, pa i Evrope. Imajući to u vidu, Evropska unija daje sve od sebe da raznim projektima, finansijskom pomoći i podsticanjem međusobne saradnje, animira zemlje ovog subregiona i skrene im pažnju sa uzajamne netrpeljivosti ka novim zajedničkim interesima, pre svega, članstvu u EU. U trenucima kada pod teretom zadataka koji su nam postavljeni i obećanja koja su nam data, ali nisu ispunjena, izgubimo strpljenje, odnos EU – Zapadni Balkan može ličiti na politiku štapa i šargarepe. Ma kako izgledalo, u suštini, EU ima dobre namere. Pored njih ima i debeo

interes da se širi na ovaj deo Evrope, te ih treba pustiti da rade svoj posao. Zemlje Zapadnog Balkana će postati deo EU ako i kada EU donese takvu odluku. Ni pre ni kasnije.

Zapadnobalkanski ekonomski lavirint

Nije bilo lako živeti u devedesetim godinama prošlog veka. I pored snažne volje za osamostaljivanjem, koja je iskazivana na mirne i one druge načine, sve zemlje istočne Evrope su se u to vreme našle u nezavidnoj poziciji. Sa jedne strane, trebalo je do temelja uništiti već razrađeni sistem i zameniti ga nečim što je samo teorijski poznato. Dakle, bilo je krajnje neizvesno da li će se pelcer tržišne ekonomije uopšte primiti na jednom centralno – planskom ekonomskom tlu. O eventualnim plodovima niko nije razmišljao. I svi su se nekako snašli: Česi, Slovaci, Mađari, Poljaci, Slovenci, Rumuni, Bugari. Njihova velika prednost je u tome što im nije bilo potrebno dvadeset godina da skontaju kuda ide svet i gde je njihovo mesto. U startu su imali jasnu viziju pripadnosti Evropskoj uniji, po tom osnovu pokazali su spremnost na kompromise raznih vrsta i jaku želju da što pre spoznaju principe poslovanja tržišne privrede i uvedu ih u svoje privredne sisteme. Za razliku od njih, zemlje koje danas čine Zapadni Balkan nisu baš odmah bile načisto šta ih je snašlo i šta im valja činiti. Prvo im je trebalo deset godina da se ljudski rastanu, onda još pet da se oporavi da svako krene svojim putem, pa još pet da shvate da je članstvo u EU moguće i izvodljivo, ali pod određenim uslovima koji se moraju ispuniti. I tako, godina za godinom i Zapadni Balkan je proslavio dve decenije od početka procesa tranzicije. Da ne pominjemo da će trebati još toliko da se oporavi od ratova, sankcija, bombardovanja i uobičajenih problema koji su sastavni deo sistemskih transformacija. Ovome treba dodati i dugačku listu onih problema za čije rešavanje nije izmišljena vremenska jedinica mere, a koji su prisutni i poput bukagija čine da Zapadni Balkan ostane prikovan tu gde jeste (problemi sa Kosovom, unutrašnji odnosi u Bosni i Hercegovini između tri konstitutivna naroda, veliki broj raseljenih lica čiji se povratak godinama ne rešava, pristupanje NATO paktu i sl.). U svemu tome najviše posledica trpi ekonomija, a sa njom i narod čiji je životni standard srozan ispod granice dostojanstva.

Ni ta erozija životnog standarda nije došla

preko noći, već je posledica procesa tranzicije, odnosno privatizacije državnih, odnosno društvenih preduzeća. Kako kapitalizam ne poznaje pojam društveno, a državi ne dozvoljava da priđe tržištu, bilo je jasno da institucijama tog tipa više nema mesta i da je imperativ jasno definisanje svojinskih prava. Put ka tržišnoj ekonomiji podrazumevao je kompletnu promenu svojinske strukture privrede u pravcu stvaranja uslova za dominaciju privatnih preduzeća. Zemlje Zapadnog Balkana su ovaj zadatak preozbiljno shvatile, i u taj projekat ušle sa priličnom euforijom, da bi kasnije (spoznavši kuda to vodi), bilo raznih poništavanja već učinjenog posla, pa i premišljanja, novih procena i ostavljanja dovršetka posla ad acta. Kada je taj točak privatizacije počeo da se okreće, sve zemlje Zapadnog Balkana su u kratkom roku donele zakone o svojinskoj transformaciji, pretvorile se u uvo da (po)slušaju preporuke iz Vašingtona, a danas se sve više može čuti kako je privatizacija bila „loša strategija stranih mentora i još lošija implementacija domaćih implementatora“ (o tome više u prethodnim brojevima Pressing-a).

Elem, subregion Zapadnog Balkana je danas ekonomski najnerazvijenije područje Evrope. Sa razvojnim performansama koje iznose oko 30% prosečne vrednosti pokazatelja razvoja EU i sa ozbiljnim zaostajanjem u reformi ekonomskog i političkog sistema, ne može računati na lak i brz pristup EU. Makroeko-

nomske performanse Zapadnog Balkana, u odnosu na iste u Evropskoj uniji, pokazuju sasvim suprotne trendove. Dok kod njih BDP apsolutni i per capita raste, kod nas beleži smanjenje; dok je u EU nezaposlenost u nekim razumnim granicama (5-7%), na našem zapadu se meri dvocifrenim brojkama; dok je kod njih inflacija na nivou latentne, kod nas samo što ne krene u galop. Primera je mnogo, a objašnjenje velikog broja odgovornih zapadnobalkanskih ekonomista je samo jedno: kriza. Običan narod više ne gubi vreme na slušanje ovako suludih opravdanja jer i amebi je jasno da je kriza počela 2008. i da nikako ne možemo biti pogođeni više nego što to mogu oni u čijem je sistemu nastala. Posebno je pitanje u kakvoj smo krizi bili pre ove najnovije? Kad se sve sabere i oduzme, mi smo stalno u krizi i pravo je čudo što do sada vlade država Zapadnog Balkana nisu stekle nekakav imunitet (ne poslanički, već krizni). A najjače je kad nam neko spomene spoljni dug, koji je takođe rastuća kategorija i skrene pažnju na činjenicu da je druženje sa MMF-om jako skupo. Odmah iz rukava izvlačimo Grčku, Italiju, Španiju, prave se analize koliko su oni dužni, a gubi se iz vida da nismo uporedive kategorije. Za razliku od nas, oni imaju bogate rođake koji će im priteći u finansijsku pomoć, imaju mehanizme da pomognu sebi i da im drugi pomognu. Nas šest zapadnih Balkanaca nemamo ništa. Imamo jedni druge i zovemo se susedima - ono rođaci ne koristimo, valjda zato što nismo bogati a te dve reči idu zajedno.

I zato je za nas kriza luksuz koji ne smemo sebi dopustiti - posebno ne u vidu opravdanja za mutne radnje i promašaje.

Omnes viae EU ducunt

Logično je da između zemalja određenog regiona postoji neka veza. Mali je broj onih zemalja koje se mogu pohvaliti neisflekanom istorijom i apsolutno korektnim međusobnim odnosima uvek i svuda. Mnogo je veći broj onih koji pristaju da u ime zajedničkih interesa operu fleke i angažuju se da iskoriste sve šanse koje im mogu biti od pomoći u ostvarivanju ciljeva. Nažalost, postoje i oni koji ne pristaju na kompromise, kod kojih loši istorijski momenti prevladaju nad potencijalnim šansama za budućnost i koji žive jedni pored drugih ignorišući se ili opšteći službeno kad ih neko treći na to podstakne. Zemlje Zapadnog Balkana spadaju u tu treću grupu. Novija istorija je ostavila traga i biće potrebno dosta vremena da se usiljeni dijalog pretvori u kakvu-takvu saradnju. Same države Zapadnog Balkana pokazuju veoma skromno interesovanje za međusobnu saradnju, obično sarađuju onda kada se institucije EU pobrinu za to i ta saradnja se obično shvata kao jedan od uslova za ulazak u EU.

Polazeći od više puta dokazane pretpostavke da trgovina između dve ili više zemalja može biti onaj prstić za „mir, mir, mir, niko nije kriv“, EU je sugerisala zemljama Zapadnog Balkana da nastave dobar običaj i oprobano efikasan recept CEFTA sporazuma. Pri tome su

zastupali tezu „ako budete umeli da trgujete međusobno, znaćete da trgujete i sa zemljama EU“. Saradnja u okviru CEFTA sporazuma je dala dobre rezultate u celoj istočnoj Evropi, pa se isto očekivalo i na Zapadnom Balkanu. Međutim, prva negativna reakcija na tu ideju stigla je iz Hrvatske. Prvo su negde sredinom devedesetih izjavili da je oko CEFTA „okupljena sirotinja nemerljiva sa Hrvatskom“, da bi kasnije zatražili garancije da „budući da sve zemlje koje čine CEFTA sporazum nisu članice WTO, Hrvatska se želi zaštititi od uvoza roba loše kvalitete na svom tržištu...“ Snažna sugestija od strane EU da pristupi CEFTI rezultirala je time da Hrvatska potpiše ovaj sporazum, ali opet pod svojom parolom „zapadni Balkan NE - CEFTA DA“. Kada se pogleda sastav CEFTA, možda se i može opravdati bojazan Hrvata da će se time stvoriti nova Jugoslavija, ali se takođe vidi da su slabi iz povjesti jer Albanija i Moldavija (koje su takođe pored zemalja Zapadnog Balkana članice CEFTA), niti su bile u sastavu Jugoslavije niti bi pristale na takav aranžman sada, kada svet ide u totalno drugom pravcu.

Dakle, trgovinske mogućnosti ne koristimo u onoj meri u kojoj bi to bilo poželjno i potrebno. Administracija na graničnim prelazima nam je i dalje komplikovana, ne priznajemo međusobno sertifikate o poreklu roba, ne verujemo jedni drugima, a istini za volju nemamo mnogo toga ni da razmenimo. Sve zemlje Zapadnog Balkana uglavnom proizvode i izvoze primarne proizvode i industrijske proizvode nižeg stepena obrade. Malo tu ima zajedničkih interesa. Oni retki srećnici što imaju izlaz na more mogu računati i na prihode od izvoza usluga, ali opet Evropskoj uniji, s obzirom na to da Srbi, Makedonci (pa i Bosanci) preferiraju Grčku: Hrvati nam još uvek nisu pouzdani, a Crnogorci su još iz doba ex-Yu upamćeni kao ne baš reprezentativni domaćini. Stiće se opravdani utisak da smo (kao subregion) svi okrenuti ka Evropskoj uniji, da nam je to mnogo interesantnije područje za plasman roba i usluga i da nam ta komunikacija više prija od ove koju možemo međusobno ostvariti. Svaka od zemalja Zapadnog Balkana preko 60% izvoza plasira upravo na tržište zemalja EU, oko 10% otpada na izvoz u susedne zemlje subregiona, a ostatak ide na treća tržišta (Turska, Kina, Rusija, neke afričke zemlje i sl.).

Signale za intenzivniju međusobnu saradnju zemalja Zapadnog Balkana u velikoj meri ometa i činjenica da su razlike u nivou ekonomske razvijenosti među njima velike. U dostignutom stepenu ekonomskog razvoja prednjači Hrvatska i (ne samo) zato će već sledeće godine biti nagrađena odlaskom sa imaginarnog Zapadnog Balkana u stvarnu Evropsku uniju. Na začelju te grupe su Albanija, Bosna i Hercegovina i Makedonija, dok su Srbija i Crna Gora nekakva zlatna sredina. Za ovaj region, njegovih svih šest zemalja, pridruživanje i članstvo u Evropskoj uniji prioritetni su ciljevi. Sa svojim ekonomskim potencijalima, posebno unutrašnjim tržištem koje broji nešto više od 20 miliona stanovnika i relativno niskom kupovnom moći stanovništva, za EU ove zemlje ne predstavljaju neki veći ekonomski izazov i interes. Interesovanje EU za ovaj subregion je, pre svega, političke prirode (obezbeđenje političke stabilnosti na jugoistoku Evrope), zatim geostratejski ciljevi (ekonomska i politička kontrola Balkana), pa tek onda ekonomski interesi. Prema tome, jasno je da u nastojanju da što pre uđemo u EU ekonomija nije od presudnog značaja - oni bi više cenili da obezbedimo vladavinu prava, poboljšamo efikasnost sudova, iskorenimo korupciju, kriminal, povedemo računa o bezbednosti i dobrosusedskim odnosima, nego što ih zanima koliki je naš spoljnotrgovinski deficit. Da je tako, čari života u nekoj tvorevini tipa Zapadni Balkan iskusili bi i Grci, Španci, Portugalci... i mnogi drugi koji misle da im status članice EU obezbeđuje da budu bolji od onih koji takav status sebi još uvek nisu obezbedili.

Hej Balkanci, još (s)te živi...

Biti zapadni Balkanac u XXI veku jednako je nepopularno kao biti Balkanac u svim istorijskim razdobljima. Zato se Hrvati nalaze uvređenima kada ih neko teritorijalno svrsta u Zapadni Balkan i ograđuju se čeličnim šipkama ističući neprestano svoju tradicionalnu "pro evropsku orijentaciju". Na isti način su se i Slovenci prilikom otcepljenja bunili protiv očigledne istorijske i geografske istine koja ih je jasno ucrtala na veliku mapu Balkanskog poluostrva. Tada je njihov političar Dimitrije Rupel izjavljivao (ili izvaljivao prim. aut.) da „Slovenci moraju etablirati u zajednici civilizovanih naroda, jer Balkan nije samo geografski pojam već mnogo više od toga - oznaka za korumpirano i primitivno društvo kojeg se nezavisna Slovenija mora osloboditi“. Za razliku od Slovenaca i Hrvata, mi ostali kao da nemamo ništa protiv svog (zapadno) balkanskog porekla. Od one grupe koja je nekada zajedno stajala „ponosito sred Balkana“, neki su pobegli, a neko je morao ostati, napraviti sopstveni Zapad i uprkos svemu ostati ponosan.

“

Biti zapadni
Balkanac

u XXI
veku

jednako je
nepopularno

kao biti

Balkanac
u svim

istorijskim
razdobljima

”

Piše: Aleksandra Gojković

Fenomen seknd hend kupovine

U Nišu se decenijama polovna garderoba prodavala samo na buvljaku, na raširenim čaršafima sumnjive čistoće, da bi se pre desetak godina pojavile prve seknd hend radnje, koje su i „finijem“ svetu približile ovu vrstu kupovine. Ofinger je ipak ofinger i daje utisak da je polovnu stvar zaista bezbedno dodirnuti, pa čak i probati, makar preko potkošulje i hulahopki! U ovim radnjama ima svega i svačega, od veša (!) preko pantalona, haljina i jakni, do večernjih torbica i cipela a sav taj bogati asortiman, najčešće, ipak više asocira na bedu nego na nešto što biste rado videli na sebi. Postoje, naravno, i kvalitetne stvari (brendirane, nove ili kao nove, „koje možete da perete i perete a one ni makac“) ali je za njihovu nabavku potrebno strpljivo razgledanje i učestale posete koje prave razliku između autsajdera i utreniranog kupca. Prodavači kažu da navraćaju ljudi svih fela i zanimanja: od studentarije do profesora, a ima i onih čija garderoba i aksesoar sugerišu da nikako ne kubure sa novcem već traže nešto što se uklapa u njihov imidž.

Poreklo robe

Iako kod nemalog broja ljudi polovna garderoba priziva razmišljanje o bivšim, pokojnim vlasnicima, što je presudan argument za njeno izbegavanje, prodavci uveravaju da ona dolazi iz zapadnoevropskih zemalja, od sveta koji se ne oslobađa stvari tek kad se pocepaju i zakrpe dva - tri puta. Najčešće se kao zemlje porekla navode Nemačka, Austrija, Velika Britanija i, nešto ređe, skandinavske destinacije. Mala istraga u virtuelnom svetu pokazala je da postoje inostrane firme koje na veliko prodaju polovnu garderobu malim balkanskim radnjama ove vrste. Garderoba je skuplja ako se radi o robi „ekstra kvaliteta“, a postoje i popusti uz koje se kilogram mešovityh prolećnih krpica prodaje po ceni od devet evra. Uslov je da se pazari devedeset kilograma. Neki trgovci na veliko nude i mogućnost da se komadi umesto đuture pazare biranjem. Na sajtu se uopšte ne pominje roba koja je mimo prve ili, u najgorem slučaju, druge klase, pa se postavlja pitanje koji su kriterijumi u igri kad se ocenjuje skroz isprana garderoba koje evidentno ima.

Vox populi

Na domaćim forumima neko povremeno provuče temu isplativosti kupovine u seknd hend radnjama. To je prilika da emigranti pomenu kako su u svetskim metropolama

pazarili polovnu garderobu „odličnog kvaliteta“ (jedna gospođa čak i bundu od polarnog medveda?!) i kako je dolazak ovakve vrste prodaje znak emancipacije balkanskih kupaca. Kao argument se pominje da u svetu u ovim radnjama kupuju i selebriti likovi: to je sasvim normalna aktivnost koja čini da se obogati konzumerističko iskustvo i pokaže otvorenost duha. Postoji i primedba da je kupovina u njujorškim seknd hend zabranima jeftinija nego u beogradskim i da su tamošnji prodajni objekti bolje uređeni. Pominje se i raznolik miris u domaćim radnjama po kome se, kako kažu iskusni kupci, može oceniti da li je roba dugo stajala i da li je bila negde gde ima vlage.

Kinezi ili „druga ruka“

Forumaši koji su se oprobali u kupovini drugorukaške robe kao glavni argument navode da je ona mnogo bolja od svega što se može kupiti kod Kineza, a približne je ili više cene. I u kineskim radnjama često ne vladaju baš najprijatniji mirisi a i roba nije uredno složena ili je uprljana od stajanja (ili načina transporta?), pa ne deluje novo. Jedan od argumenata je i da za kinesku robu nemate pojma kako će izgledati već posle prvog pranja a za ovu ste sigurni da će se dobro ponašati jer je već prošla kroz mašinu. Često se sreću komentari onih koji su bili protiv, ali su prelomili kad je neko njihov

kupio dobru brendiranu krpicu po bagatelnoj ceni. Jedna devojka čak navodi da je svojevremeno radila u firmi koja se bavila proizvodnjom pamučne garderobe i u magacinu se često sretala sa miševima koji kruže oko sirovina. Posle tog iskustva je, kaže, izgubila svaku gadjljivost prema dezinfikovanoj polovnoj robi.

Prazni džepovi

Prazni džepovi su verovatno glavni argument za kupovinu u ovim radnjama, čak i kad se dominantna motivacija maskira svim napred pomenutim razlozima. Iz Niša je otišao veliki „Mango“, a nikad nije došla više puta pominjana „Zara“, tako da je sasvim jasno da je ovaj grad ocenjen kao nedovoljno finansijski isplativ čak i za jeftinije a iole kvalitetne brendove koji nude velike popuste u sezoni sniženja. Ako neko bira između nove bluze i nekoliko polovnih, prihvatljivog izgleda, a raspolaže sa jako malo novca bez izgleda da se situacija uskoro promeni, verovatno će se opredeliti za drugu opciju.

Saveti za mudru kupovinu

Prvi savet koji vam daju iskusni kupci glasi da ne treba da podlegnete snižavanju kriterijuma: u radnjama polovne robe kupcu se često čini da neka stvar deluje dobro samo zato što je manje isprana od druge koja je previše isprana ili razvučena čak i za kućnu varijantu. Kriterijum treba da bude isti kao da ste ušli u „normalnu“ radnju: tražite samo ono što vam u potpunosti odgovara, po veličini, boji i kroju. U kabinu obavezno treba poneti više komada jer se označavanje veličina razlikuje od zemlje do zemlje. Prodavci uglavnom pristaju da odabranu stvar pričuvaaju do nekog vremena što stvara mogućnost da prošetate i razmotrite odluku gledajući izloge sa aktuelnim krpicama. Na kraju se postavlja pitanje da li se treba hvaliti povoljno kupljenom garderobom koja je „glanc nova“ i da li na komplimente treba odgovoriti informacijom o mestu nabavke. Ili jednostavno reći „Hvala“.

Preveo: Nenad Dropulić

Crna brda

Den Simons

«Laguna, 2012.»

Den Simons je rođen 1948. u gradiću Piorija. Odrastao je u više malih gradova američkog Srednjeg zapada. Jedan od njih, Brimfield, poslužio je kao inspiracija za imaginarni Elm Hejven, mesto u kom se odvija radnja dva Simonsova romana – *Leta noći* i *Uklete zime*.

Kao student, Simons je dobio najviša univerzitetska priznanja za literarni i novinarski rad. Po diplomiranju se zaposlio kao nastavnik i na tom poslu ostao sledećih osamnaest godina u različitim mestima ruralnih delova Amerike. Godine 1987. se u potpunosti posvetio pisanju i od tada veći deo vremena provodi u planinskoj kolibi na 3000 metara visine, u Stenovitim planinama. Jedan je od malobrojnih pisaca današnjice čiji rad obuhvata toliko žanrova – od fantastike, horora i trileru, preko istorijskih romana do mejnstrim fikcije. Preveden je na više od dvadeset jezika i objavljen u preko trideset zemalja. Njegovi najpoznatiji romani poput *Strvinarske utehe*, *Pesme boginje Kali*, *Hiperiona* i *Iliona* višestruko su nagrađivani.

Duž Masne trave

jun 1876.

Paha Sapa munjevitom trza ruku, ali duh umirućeg vasikuna stiže da ga ubode poput ujeda zvečarke, skoči mu u prste i prođe mu kroz ruku do grudi. Dečak se užasnuto povlači dok duh progoreva sebi put kroz njegove vene i kosti kao nezaustavljivi otrov. Vasikunov duh kopa sebi vrelu stazu kroz nerve Paha Sapihog ramena, a onda mu se izliva u grlo i grudi, mutan i uskomešan kao masni gusti dim. Paha Sapa mu oseća ukus. To je ukus smrti.

Duh se i dalje širi kroz Paha Sapih trup i naniže; dečakove noge postaju istovremeno slabe i teške. Dok mu vasikunov duh ispunjava pluća užasnom nezaustavljivom težinom i prekida mu dah, Paha Sapa se priseća kako se, kad je jedva prohodao, zamalo udavio u Jeziku. No, i tokom ovog sadašnjeg užasa, ovaj dečak koji još nije video punih jedanaest leta shvata da je ovo – ova najezda – nešto daleko strašnije od obične smrti davljenjem.

Ovako je, mislio je Paha Sapa, kad se Smrt ušunja čoveku u usta, oči i nozdrve da mu ukrade duh. Ali Paha Sapih duh nije izvučen, nego se duh ovog tuđina na silu uvukao u njega. Smrt se ponaša pre kao ogavni uljez nego kao kradljivac.

Paha Sapa više kao ranjen i odvlači se od leša izbuljenih očiju. Pokušava da ustane i potrči, pada, ponovo ustaje, opet pada, nastavlja da puzi što dalje od mrtvaca, mlatarajući rukama i nogama, zadihano se vuče nizbrdo, preko trave, kaktusa, konjske balege i pobijenih vasikuna, slep od neodoljive potrebe da istrese duh iz svog tela. Duh ostaje u njemu, raste unutar njega. Paha Sapa otvara usta da krikne, ali ovog puta nema nikakvog glasa. Duh ispunjava dečakova razjapljena usta, grlo i nozdrve kao rastopljena mast bizona. Paha Sapa ne može da diše. Na rukama i kolenima stresa se kao bolestan pas, ali ne može da se natera na povraćanje. Duh ga zaseca kao nož za skalpiranje, useca se duboko u glavu, ukopava mu se u mozak.

Paha Sapa se ruši na bok, kotrlja se i udara u nešto meko. Otvara oči i shvata da je na samo palac od lica drugog mrtvog vasičua. Ova plava bluza je samo dečak, svega pet ili šest leta stariji od Paha Sape. Mrtvi mladi vasikun izgubio je šešir, kosa mu je kratka i crvena. Paha Sapa nikada pre nije video crvenu kosu. Koža mrtvog momčića belja je nego kod ijednog vasikuna za kog je Paha Sapa ikada čuo, prčasti nos posut mu je pegama. Paha Sapa nesvesno zapaža da dah ne izlazi iz jame vojnikovih usta, bolno razjapljenih kao u

poslednjem urliku, ili kao da su spremna da skoče i ujedu Paha Sapiho skamenjeno prestravljeno lice svega šaku dalje. Primećuje tupu i da je jedno vasičuovo oko samo krvava rupa. Ali Paha Sapa vidi da je drugo oko, otvoreno i ukočeno, potpuno iste boje kao popodnevno nebo koje se vidi iza malog bledog mrtvog uha.

Boreći se za dah, Paha Sapa zuri u to mrtvo oko čije plavetnilo blede naočigled, kao da u njemu traži neki odgovor.

„Crna Brda?”

Ratnički konji tutnje u blizini, dva preskaču Paha Sapi i leševe vasičua, ali Paha Sapa nejasno – hladno – shvata da je jedan konj stao, da je ratnik skliznuo s konja i spustio se uz njega na jedno koleno. Nejasno, hladno, oseća kako ga snažna ruka hvata za rame i prevrće na leđa.

Paha Sapa gubi iz vidnog polja jednooki leš crvenokosog dečaka i gleda uvis u ratnika.

„Crna Brda? Jesi li pogođen?”

Ratnik je vitak i blede kože od većine Lakota, u bitku je pošao gotovo nag, kao pravi hejoka, samo u pregači i mokasinama, a kosu je vezao u dve jednostavne pletenice i ukraasio jednim belim perom. Vitko telo išarao je samo munjama i zrnima grada, što je pojačavalo prvi utisak da je on živi gromobran, hejoka, onaj koji ima vizije, ratnik-zaštitnik koji se usuđuje da stane između Paha Sapihog naroda, Slobodnih ljudskih bića prirode, i punog gneva Gromovitih stvorenja.

Paha Sapa trepće i opaža kamenčić iza ratnikovog uha i uski jarkocrveni ožiljak na levom obrazu, trag stare rane od metka koji je izbliza ispalio ljubomorni muž. Taj ožiljak

malčice vuče ratnikove usne uvis, više kao u grč nego u osmeh, i Paha Sapa shvata da je to Tašunka Vitko, Ludi Konj, rođak prve žene Vrlo Hromog.

Paha Sapa pokušava da odgovori na pitanja Ludog Konja, ali zbog duha u grudima i grlu može samo da krklja. Samo uzani mlaz vazduha stiže u Paha Sapina usplamtela pluća. Još dok ponovo pokušava da progovori, shvata da verovatno liči na ribu izbačenu na obalu, širom otvorenih usta i izbuljenih očiju. Ludi Konj mrmlja, prezrivo ili zgađeno, ustaje, jednim gipkim pokretom baca se konju na leđa, sve vreme s puškom u ruci, i odjahuje praćen razgalamljenim sledbenicima.

Paha Sapa bi najradije zaplakao kad bi mogao. Vrlo Hromi je bio tako ponosan kad je pre četiri noći u šatoru Bika Koji Sedi predstavio slavnog rođaka svoje prve žene svom posinku, a sada ovo potpuno poniženje. . .

Još ležeći na leđima, Paha Sapa širi ruke i noge koliko god može. Mokasine su mu spale, pa zariva prste ruku i nogu u tlo kao što čini otkako mu je u detinjstvu prvi put naišla vizija dotakni zemlju i poleti. Istog trenutka stara osećanja su navrla; više nije ležao na ravnom tlu, nego je stezao zaošijanu loptu, nebo je lebdelo ispod njega, a ne iznad, sunce je jurilo po nebu kao samo još jedno obličje poput zvezda i meseca – i uz taj dobro poznati privid Paha Sapa počeo je dublje da diše.

Ali prodisao je i duh. Paha Sapa je osećao kako udiše i izdiše duboko u njemu. Onda mu se krv sledila kad je shvatio da mu se duh obraća. Ili makar da govori nekome unutar njega.

Paha Sapa bi vrištao kad bi mogao, ali napeta pluća još su uvlačila samo tanki potočić

vazduha. No čuo je spori postojani duhov šapat. Tvrde nerazumljive belaeke reči odzvanjale su o zidove Paha Sapine lobanje i treperile mu uz zube i kosti. Dlanovima je začepio uši, ali unutrašnje siktanje, šapat i mrmljanje nisu utihnuli.

Sada su se oko njega među leševima kretale i druge prilike. Paha Sapa čuje treperave glasove žena i uz neizreciv napor okreće se na stomak i podiže se na kolena. Osramotio je i sebe i svog strica-oca pred Ludim Konjem, ali ne može da leži kao mrtvac pred ženama.

Dok s mukom ustaje na noge, Paha Sapa vidi da je prepao najbližu ženu, pripadnicu plemena Hunkpapa. On joj zna ime, zove se Orlova Halja, i video ju je ranije tog dana kad je ustrelila crnog vasikunskog izviđača zvanog Tit kog je Bik Koji Sedi nazivao prijateljem. Prestrašena, Orlova Halja podiže isti onaj teški konjički revolver kojim je ubila crnog izviđača, hvata ga obema rukama, nišani Paha Sapi u grudi s tri metra i puca. Oroz pogađa prazno mesto ili metak koji ne opaljuje.

Paha Sapa tetura ka njoj, ali Orlova Halja i još tri žene zavrište i beže, brzo nestaju u lelujavim oblacima prašine i puščanog dima koji se kotrljaju po padinama. Paha Sapa spušta pogled i shvata da je umazan krvlju od glave do pete, krvlju svoje mrtve kobile, krvlju vasikuna-duha, krvlju drugih leševa, ljudskih i konjskih, po kojima se valjao i ležao.

Paha Sapa zna šta mora da učini. Mora se vratiti lešu vasikuna na kom je izveo potez i nekako ubediti duha da se vrati u mrtvo telo. Zadihan, još nemoćan da mahne ili dovikne nešto ratnicima koji tutnje pored njega na konjima, gotovo nevidljivi od prašine, Paha

Sapa tetura uzbrdo prema mrtvacu među mrtvacima.

Bitka se ponovo pomera ka jugu, a dok slabašni povetarac nosi prašinu i puščani dim preko vrha brda – visoka trava igra i šuška na dodir vetra – Paha Sapa procenjuje da četrdesetak mrtvih belaečkih konja leži pred njim u nepravilnom krugu. Čini se da su većinu ubili sami vojnici u plavim bluzama. Ljudskih leševa ima otprilike koliko i mrtvih konja, ali njih su žene svukle, pa liče na bele stene naspram žučkastosmeđe zemlje, okrvavljene trave i tamnijih iskasapljenih konja.

Paha Sapa prekoračuje preko čoveka čija je skalpirana glava gotovo spljoštena od udarca. Sive grudvice poprscale su visoku travu uskomešan u povetaracem. Ratnici ili, što je verovatnije, žene, iskopali su mu oči, odsekli jezik i prerezali grlo. Stomak mu je rasporen i creva izvučena kao ulovljenom bizonu – svetlacava siva creva umotana su i sklupčana poput mrtvih čegrtuša na krvavoj travi – i Paha Sapa opaža da su mrtvacu žene odsekle i če i mošnice. Neko je odapeo strele u rasporeno vasikunovo telo i izbušio mu bubrege, pluća i jetru. Srca nema nigde.

Paha Sapa nastavlja da se spitiče uzbrdo. Beli leševi leže na sve strane, pruženi kako su pali, a mnogi su isečeni na komade, iskasapljeni leže u velikim lokvama krvi ili preko svojih mrtvih konja, ali ne nalazi vasikuna čiji duh sada diše i šapuće duboko u njegovoj utrobi. Shvata da je bio u najboljem slučaju poluonesve-šćen, da je možda prošlo više vremena nego što mu se čini otkako je dotakao tog čoveka. Neko je, možda njegovi preživeli drugovi, odvuкао leš s bojnog polja – naročito ako je bio starešina, u kom slučaju se Paha Sapa nikad neće otarasiti ovog duha. Baš kad je poverovao da mrtvog vasikuna više nema među broj-nim leševima na krvavom polju, opaža njegovo visoko pročelavo čelo kako viri iz gomile belih tela. Nagi leš naslonjen je na dva druga naga vašiču. Neki ratnik ili neka žena rasekli su mu desnu butinu prema običaju obeležavanja mrtvih neprijatelja Lakota, ali nije skalpiran. Paha Sapa tupo zuri u čelavo čelo i kratku svetlu kosu, shvatajući da to prosto nije bilo vredno truda.

Ali kratka strnjika kose vrlo je svetla, crvenkastožuta. Je li moguće da je ovo Duga Kosa? Da li on, Paha Sapa, poput nekog jezivog zametka sada u sebi nosi duh Duge Kose? To je malo verovatno. Sigurno bi neki Lakota ili Čejen prepoznao starog protivnika

“

Osećam
**straho-
poštovanje**

pred

Denom
Simonsom

Stiven
King

”

Dugu Kosu i prema njegovom lešu postupio ili s više zverstva ili s više poštovanja.

Neko je, verovatno neka žena, zario strelu duboko u mrtvačev mlitavi, zauvek punački će.

Paha Sapa se spušta na kolena, a čaure mu se zarivaju u kožu; naginge se napred, spušta oba dlana na blede vasikunove grudi, stavlja ih pored velike iskrzane rane koju je prvi puščani metak ostavio na levoj sisi. Drugi, mnogo, mnogo opasniji metak, pogo-dio je čoveka visoko u bledu levu slepoočnicu, i ostavio jednostav-nu okruglu rupu. Kapci mrtvog čoveka su spuštteni, oči su gotovo zatvorene kao u snu, samo uzana linija beonjača vidi se ispod iznenađujuće gustih trepavica, a lice ovog vasikuna, za razliku od tolikih drugih, deluje pribrano, gotovo spokojno.

Paha Sapa žmuri i s mukom izgovara reči nadajući se da su dovoljno svečane.

„Duše, odlazi! Duše, napusti moje telo!”

Ponavljajući zadihano ovu basmu, Paha Sapa čvrsto pritiska grudi nagog leša, nada se i moli se Šestorici dedova da pritisak prizove duha da se vrati u njegove mišice, šake, prste, i u mrtvo belo telo.

Leš otvara usta i ispušta dug zadovoljan zvuk podrigivanja. Paha Sapa užasnuto trza ruke — duh kao da mu se smeje iz bezbednog gnezda unutar mozga svog novog domaćina — a onda shvata da je samo rukama istisnuo poslednje mehure vazduha iz creva, stomaka ili pluća mrtvog vasikuna.

Sav uzdrhtao, Paha Sapa ponovo spušta ruke na hladno meso, ali uzalud. Duh ne izlazi. Našao je sebi dom u Paha Sapiu živom toplom telu i ne namerava da se vrati u praznu ljušturu pruženu među jednako praznim ljušturama ubijenih drugova.

Jecajući sada kao dete, deset leta stari Paha Sapa, ponovo šmrktavi dečak iako je sebe još donedavno smatrao muškarcem, odvlači se od hrpe leševa, pada na tlo sklupčan kao nerođeno dete, i samo što ne sisa palac ležeći i plačući između ukrućenih nogu mrtvog vojničkog konja. Crvena lopta sunca na prašnjavom nebu spušta se prema visoravnima na zapadu i svojim grimizom pretvara nebo u odraz krvave zemlje.

Duh i dalje šapuće i blebeće unutar Paha Sapiu mozga, i dečak postrance klizi u iscrpljeno stanje donekle slično snu. Još je brbljao i šaputao kad je Vrlo Hromi našao dečaka negde posle zalaska sunca i poneo ga, još besvesnog, u dolinu, gde je selo ple-mena Lakota oplakivalo i slavilo.

Piše: Ivana I. Božić

Elektronske knjige

«Evolucija ili propast klasičnih knjiga»

E-books ili elektronske knjige polako ali sigurno osvajaju moderni svet. Sa pojavom raznih eBook Readera, odnosno čitača, koji su pravljani tako da pružaju osećaj kao da čitate pravu knjigu a imaju i mogućnost skladištenja velikog broja književnih dela, broj korisnika se iz dana u dan povećava.

Ukoliko ste aktivni korisnik računara i interneta, onda ste sigurno naleteli na makar jednu elektronsku knjigu ili deo knjige u PDF formatu. Iako mnogi sa neodobranjem gledaju na čitanje knjiga sa ekrana, razvoj tehnologije kao i dostupnost i cena elektronske forme knjiga razvijaju jedno sasvim novo poglavlje u istoriji pisane (kucane) i štampane reči. Odnos ljudi prema knjigama centralni je deo kulture, posebno u ovako tranzitnim periodima.

Svetski lideri u čitanju e-knjiga trenutno su Amerikanci, pokazalo je istraživanje Pju centra (Pew centre) rađeno februara ove godine. Prema rezultatima ovog istraživanja, 21 procenat Amerikanaca starijih od 18 godina pročitao je bar jednu e-knjigu prošle godine a u poređenju sa ranijim godinama, četiri puta više američkih čitalaca čita e-knjige. Korisnici e-knjiga mlađi su od 50 godina, imaju neku vrstu višeg obrazovanja i

žive u domaćinstvima koja zarađuju više od 50 000 dolara godišnje. Od 2008. do 2011. godine, industrija e-knjiga porasla je sa 78 miliona na 1,7 milijardi dolara. Ove godine očekuje se da će vrednost prodatih e-knjiga u svetu biti 3,55 milijardi dolara. Skok se vezuje sa poklonima u vidu čitača ili tablet računara tokom božićnih i novogodišnjih praznika. Stručnjaci procenjuju da će gotovo četvrtina Amerikanaca imati čitač e-knjiga do 2016. godine. Tome doprinosi i relativno jeftina cena čitača - manje od 100 dolara za najnoviji model, a najpopularniji su „Inc's Nooks“ ili „Kindle“.

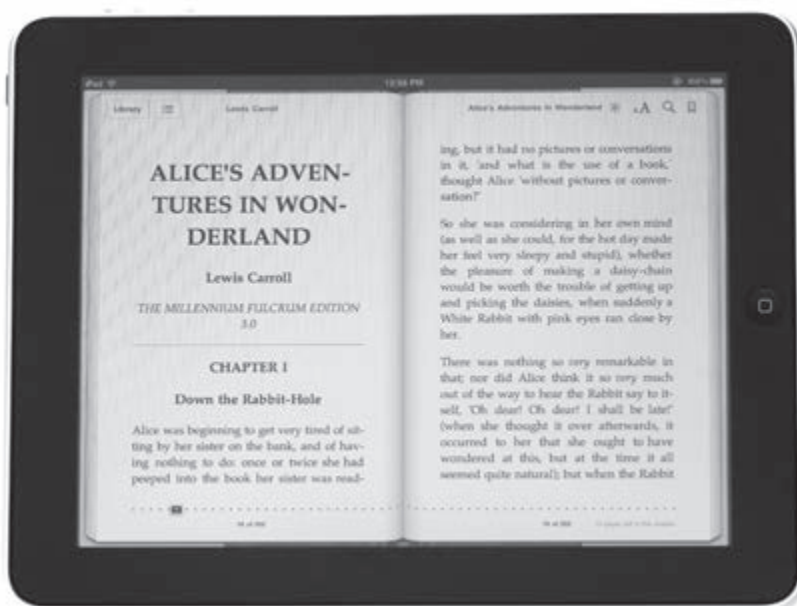
Najveća internet knjižara "Amazon" već se prilagodila ovom delu tržišta. Prodaja knjiga prilagođenih čitaču "Kindle" znatno je veća u odnosu na prodaju papirnih knjiga. Kad je reč o Evropi, ekspanzija u ovoj oblasti se tek očekuje, jer e-knjige čine samo jedan odsto ukupne prodaje.

E-knjige u Srbiji – pro et contra

U Srbiji je čitanje e-knjiga tek u povoju. Najbrojniji korisnici su uglavnom iz IT sveta. Oni se o najnovijim dostignućima u informacionim tehnologijama informišu čitajući e-knjige jer dok se one prevedu i dožive zvanično izdanje, dobar deo njihovog sadržaja zastari. Drugu grupu korisnika čine studenti pojedinih fakulteta kojima čak sami profesori šalju e-knjige ili ih preporučuju za spremanje ispita. Dakle, u Srbiji se u ovom formatu čita prvenstveno stručna literatura. Klasična dela tj. beletristika zastupljena je u jako malom procentu. Do nedavno su korisnici e-knjiga mogli da iste čitaju samo na računaru ili iPodu ali su distributeri računarske opreme počeli da nabavljaju e-book čitače koji se kod nas mogu naći po ceni od 9 000 do 20 000 dinara, koliko koštaju e-readeri Prestigio, jedini koji se trenutno prodaju u Srbiji. Ovi čitači napravljeni su tako da elektronsko mastilo (e-ink) čini da ekran izgleda kao papir, nema zračenja ekrana a kontrast slova i papira je kao u klasičnoj knjizi.

O tome kakav je doživljaj čitati knjige u elektronskom obliku i koji način čitanja je bolji, korisnici imaju različita mišljenja. Ipak, svi se slažu da treba ići u korak s vremenom i razvojem tehnologije. Oni koji podržavaju čitanje e-knjiga kažu da je prednost takvog načina čitanja to što mogu da podele veličinu slova, font i osvetljenje, ne moraju da okreću stranice, mogu da okreću ekran i drže uređaj sa jednom ili dve ruke. Uz to, uređaj je tanak i lagan a u svoju memoriju može da smesti hiljade knjiga tako da uvek sa sobom u torbi možete nositi svoju malu biblioteku, posebno kad negde putujete. Studentima, a posebno onima koji studiraju književnost, e-knjige bile bi od velike koristi jer je po bibliotekama uvek gužva a određenih knjiga nema dovoljno ili ih nema uopšte. Na e-Book čitaču, prilikom

čitanja klasika, na poznatim citatima označeno je koliko je ljudi prilikom čitanja podvuklo tu rečenicu ili deo teksta. Takođe, može se i podvući deo teksta koji vam se sviđa a kasnije se možete vratiti na njega. Ukoliko se čita na stranom jeziku, neka reč koja je nepoznata ili nerazumljiva može se označiti, nakon čega se otvara rečnik sa objašnjenjem. Knjige u elektronskom obliku znatno olakšavaju pisanje nekog rada, magistarske ili doktorske teze. Takođe, neko uvek može da vam pošalje neku elektronsku knjigu iz nekog udaljenog grada putem mejla. E-knjige su jeftinije od klasičnih a ekološki osvešćeni građani ističu da se na taj način štede šume ali i prostor na policama kućnih biblioteka. Mnogi se nadaju da će na ovaj način oživeti navika čitanja koja polako odumire, jer će tablet kompjuteri i elektronski čitači približiti knjigu generacijama koje stasavaju uz nove tehnologije.

Pristalice tradicionalnog načina čitanja knjiga uglavnom ne vole elektronske knjige jer uz njih ne mogu da se opuste, smeta im čitanje sa ekrana i koncentracija im je mnogo slabija. Nedostaje im onaj specifični miris listova, požutele stranice neke stare knjige koja je prošla kroz ko zna koliko ruku... Oni navode i da je stvarno poseban osećaj držati knjigu u rukama, okretati listove, slušati šuštanje papira, čitati knjigu pred spavanje, ušuškan u svom krevetu. Većina bibliotekara smatra da knjige na papiru neće moći nikakav drugi medij da zameni i da je kod e-knjiga diskutabilno autorsko pravo. Prilikom čitanja knjiga sa interneta mora se obratiti pažnja ko je preveo tekst i koliko je taj tekst dobar. Iako su e-knjige jeftinije od klasičnih (primera radi, roman "Devojčica koja se igrala vatrom", deo popularne trilogije Stiga Laršona, u klasičnom izdanju u Hrvatskoj košta 20 evra, a u elektronskom 8 evra), za elektronski čitač potrebno je izdvojiti pola ili celu minimalnu srpsku platu.

E-izdavaštvo kod nas

Domaći izdavači još uvek nisu spremni da ponude knjige koje se čitaju sa displeja zbog straha od piraterije ali i malog interesovanja kupaca. Iako tek imaju u planu izdavanje elektronskih knjiga, naši najveći izdavači već su započeli prve korake u tom pravcu. Primer je izdavačka kuća Laguna koja je već objavila jednu zbirku tekstova na svom sajtu pod naslovom „Čista slika Srbije“. Ali, najveća prepreka ipak su problemi s piraterijom i nelegalnim distirbuiranjem. Jedan od najpopularnijih sajtova za besplatno preuzimanje e-knjiga, sajt „bane prevoz“, poseduje ogromnu bazu knjiga koje su razvrstane po azbučnom redu a postoji i forum gde članovi mogu postaviti svoje linkove za skidanje nekih specifičnih naslova. Većina knjiga na sajtu su u PDF formatu, ali ima i dosta skeniranih knjiga, čija je upotreba diskutabilna. Koliko je ovaj sajt popularan najbolje govori podatak da na društvenoj mreži Facebook ima preko 8000 fanova. Retko ko bi od tih ljudi bio spreman da za e-knjigu plati, makar i neku simboličnu sumu.

„Službeni glasnik“ nema program za izdavanje e-knjiga ali ovaj izdavač je prepoznao duh vremena i odlučio se za izdavanje zvučnih knjiga kao novog koncepta u okviru srpske kulture. Za „zvučnu ediciju“ odabrana su klasična dela naše književnosti „koja bi svi Srbi trebalo da imaju u svojoj biblioteci“. Za realizaciju tog projekta angažovani su najbolji profesionalci iz raznih oblasti - od

priredivača, preko reditelja i ton majstora, pa do velikana naše glume.

Na nivou države e-knjige se ne razmatraju a Komisija za otkup knjiga, koju je obrazovalo Ministarstvo kulture, informisanja i informacionog društva, za potrebe biblioteka ne otkupljuje čak ni stripove, slikovnice i enciklopedije za decu. Budžet za otkup knjiga ove godine iznosio je 89,9 miliona dinara i utrošen je za kupovinu 1612 naslova, odnosno 160 560 primeraka knjiga za potrebe 178 javnih biblioteka Srbije. Biblioteke su same birale naslove a ove godine svoje knjige ponudio je 191 izdavač i distributer.

Za neke nove klince

Generacijama koje su odrastale uz klasične knjige štampane na papiru teško pada zamena papira za monitor. Ali onima koji su se rodili u proteklih desetak godina, kao i sadašnjim adolescentima koji gotovo da i ne čitaju, čitanje sa ekrana biće sasvim normalna pojava. Indoktrinacija već uveliko traje za Facebook generaciju putem različitih aplikacija koje se mogu naći na ovoj društvenoj mreži. Među poslednjim novitetima nalazi se i taj da ako čitate e-knjigu pomoću Koboja, možete da označite pojedine odlomke i da ih podelite sa prijateljima na mreži. Ista aplikacija automatski prati koje knjige ste pročitali ili počeli da čitate i povezuje vas sa ljudima na Facebooku koji ih takođe čitaju.

Mnogi e-knjige vide kao novu nadu, bar kada je u pitanju interesovanje mlađe populacije za čitanje, posebno u vreme kada je institucija lektire gotovo zamrla.

Piše: Vladimir Stojnić

Snapshot from New York

Dan kada je umrla Lejdi Gaga

«Antologija njujorške poezije 21. veka, Peti talas, Niš, 2011»

Širi kontekst

Prilikom posete Beogradu 2009. godine italijanski pesnik Valerio Magrelli izjavio je da prevodenje jeste jezik savremene poezije. Pri tom, prevodenje u kontekstu ove izjave ne treba posmatrati isključivo u leksičkom, već i u jednom širem smislu, kao prenos poetskih tekstova iz domena jednog jezika i okruženja u drugi jezik i druge društvene i kulturološke kontekste, odnosno kao komunikaciju poetika. Na taj način politika prevodenja i objavljivanja prevedene poezije utiče na formiranje domaće pesničke scene svake zemlje. Čini se da je daleko iza nas period sedamdesetih, osamdesetih i prve polovine devedesetih godina dvadesetog veka, odnosno period u kojem se na ovim prostorima pridavao veliki značaj sistematskom i institucionalizovanom ulaganju u prezentaciju prevedene poezije. U današnjem tranzicionom sistemu u kojem spojevi negativnih karakteristika odlazećeg socijalizma i predstojećeg kapitalizma dobijaju groteskne vidove, ulaganje u poeziju, i kulturu uopšte marginalizovano je i prepušteno isključivo privatnoj inicijativi sređih entuzijasta. To ilustruje i činjenica da je od 1972. do 2001. na teritoriji Srbije objavljeno osam antologija savremene američke poezije, a od 2001. do 2011. nijedna. Iz tih razloga je objavljivanje Antologije njujorške poezije 21. veka "Dan kada je umrla Lejdi Gaga" neka vrsta ekskluzivnog događaja jer ova knjiga posle dužeg vremena obnavlja bogatu antologičarsku praksu kada je u pitanju predstavljanje američke poezije na ovim prostorima.

Faktografija

Knjigu "Dan kada je umrla Lejdi Gaga" objavio je novoformirani izdavač "Peti talas" iz Niša, a priređivači su Ana Božičević, američka pesnikinja hrvatskog porekla, koja je i jedna od autorki zastupljenih u antologiji, i pesnik iz Niša, Željko Mitić, koji knjigu potpisuje i kao

izdavač. Čini se da danas svaka antologija savremene američke poezije zbog širine poetskog uzorka koji je praktično nepregledan, mora biti višestruko omeđena kako bi uopšte bila moguća i kako ne bi bila isuviše pretenciozna. Toga su bili svesni i priređivači, koji su i autori dva kratka predgovora u kojima se koncentrišu na dočaravanje policentričnosti savremene njujorške poezije i na vezu današnjih pesnika ovog grada sa poetičkim prethodnicima koji su činili čuvenu "njujoršku školu" pesnika, najaktivniju tokom pedesetih i šezdesetih godina 20. veka. Antologija koja je pred nama je stoga ograničena geografski na pesnike koji stvaraju u Njujorku, zatim tematski, donoseći poeziju u kojoj je, doduše sasvim uslovno, prisutna ljubavna tematika, i na kraju po godinama autora, predstavljajući poeziju pesnika u tridesetim i ranim četrdesetim godinama života. Stoga je knjiga, prema rečima Ane Božičević, tek jedan trenutni snapshot policentrične pesničke scene „velike jabuke“. Antologija donosi poeziju 16 njujorških pesnika, rođenih u rasponu od 1969. do 1981. godine. Za odličan

i nimalo lak prevodilački posao zaslužni su Ivana Maksić, Miloš Tasić i Željko V. Mitić.

Pesnici

I pored znatne raznolikosti pesničkog jezika i postupaka zastupljenih autora, postoje određene sličnosti među njihovim poetikama koje daju neku vrstu dijalektičnosti knjizi. Zbog toga se ovaj izbor može čitati ne samo na preskok i parcijalno, kako to inače biva sa antologijama, već i redom, linearno, uz otkrivanje međusobnog odnosa, ritma i dinamike smenjivanja pojedinačnih poetika. Pomenuta ljubavna tematika se u knjizi ne pokazuje kao ograničavajuća, već je prisutna diskretno, ne kao light motiv, već pre kao tematski detalj koji svako od zastupljenih pesnika interpolira u sopstveni pesnički univerzum.

Probaću na primeru nekoliko pesnika iz antologije, u svega par reči da ilustrujem polifoničnost diskursa ove knjige, bez iscrpnog nabiranja svih pesnika i opisa/analize njihovih stihova koje prepuštam čitaocima, kao subjektima koji se nalaze sa druge strane teksta. U poeziji Kejt Marvin prisutna je jedna vrsta neusiljenog, a opet duboko promišljenog sentimentalizma, dok je Noel Kokot nešto avangardnija pesnikinja koja poverenje polaže u fragmentarnost i očuđeni poetski detalj. Filozofičnost, odnosno problematizacija odnosa označitelja i označenog jedno je od obeležja pesničkog jezika Ane Moskovakis. Sa druge strane, Filip Martinović je pesnik koji često koristi ispovedni ton na početku svojih pesama, da bi isti taj ton dekonstruisao kako pesma odmiče. Iako velika većina zastupljenih pesnika, na liniji vitmenovsko-ginzbergovske tradicije, ispisuje rasprisanu i digresivnu poeziju, dugog daha i dugog stiha, antologija prezentuje i pesnike koji se sjajno snalaze u minimalističkoj formi kratkih zapisa. To su pre svih Trejsi Grinel, u kojoj prepoznajemo hermetizam jednog Paula Celana, i najmlađa zastupljena pesnikinja Pejdz Tegtart.

Očekivanja

Knjiga "Dan kada je umrla Lejdi Gaga" prva je knjiga koju je objavio "Peti talas" iz Niša. Ovakvom inicijacijom izdavač je pred sebe postavio visoke standarde i preuzeo još veću odgovornost za buduće izdavačke poduhvate, pa treba očekivati i druge dobre knjige iz izdavačke radionice "Petog talasa". Prva naredna je već najavljena, i trebalo bi da predstavlja drugi tom knjige "Dan kada je umrla Lejdi Gaga", a biće posvećena afro-američkim pesnicima Njujorka čije je prezentovanje izostalo u prvom tomu. S nestrpljenjem očekujemo tu knjigu!

Piše: Aleksandra Gojković

Književna trilogija Ingmara Bergmana

«Samo za radoznale i strpljive»

Sve je manje knjiga koje imaju moć da čoveka ozbiljno prodramaju, a to se, izgleda, više i ne očekuje, jer se pojam „zanimljivog“ sve manje povezuje sa ličnim otkrićima a sve više sa sadržajima koji anestetiziraju. Romani slavnog švedskog reditelja Ingmara Bergmana (1914-2007) „Najbolje namere“, „Rođeni u nedelju“ i „U četiri oka“, imaju baš tu moć: da čoveka dobro „išamaraju“ i nateraju na analizu sopstvenih slabosti.

Iako ih je „Geopoetika“ objavila onim redosledom kojim su nastajali, romani se, bez imalo smetnje, mogu čitati i od poslednjeg ka prvom, jer svaka od knjiga osvetljava samo jedan deo učestale porodične patologije čiji se elementi prepoznaju i kod „hladnih“ Skandinavaca i kod „toplih“ Slovena. Konačni efekat je sličan onom koji su imali gledaoci serije „Na terapiji“: izvori nekih problema, koje možda prepoznajete i kod sebe ili u svojoj bliskoj okolini, postali su jasniji, perspektive su ogoljene, a da li ćete imati snage da bilo šta promenite, to je već neka druga priča, koja nema nikakve veze sa književnošću i pokretnim slikama. Ali, krenimo od početka!

„Najbolje namere“

Ova knjiga je uspeli spoj romana i memoara i nastala je, kao i druge dve, u zrelih godinama slavnog reditelja (1991), kada je svoju energiju usmerio ka pisanju. Iz romana

saznajemo kako su se upoznali i zavoleli Bergmanovi roditelji koji su pripadali različitim socijalnim slojevima, i kako je ta ljubav, za svega dva –tri godine braka, prerasla u mučan zajednički život. U prvom delu knjige čitalac navija za mlade i iluzijama sklone junake, kao što se navija za Romea i Juliju ili za Vronskog i Anu, a u drugom shvata da je i sam ispao naivan jer najbolje namere, o čemu govore i neke narodne izreke, ne garantuju baš ništa. Bergman ovom knjigom postavlja više značajnih pitanja, a sva se, u krajnjoj konsekvenci mogu svesti na tri koja glase: čime čovek treba da se rukovodi kad donosi najvažnije odluke? da li je moguće zaceliti ožiljke nastale u periodu odrastanja? koje su granice ljubavi?

„Rođeni u nedelju“

U švedskoj tradiciji postoji verovanje da ljudi rođeni u nedelju poseduju specijalni dar naglašene osetljivosti i vidovitosti, pa otuda dolazi i naziv ove knjige. Radnja se dešava u drugoj deceniji 20.veka, u letnjikovcu porodice Bergman i fokusirana je na odnos između oca i sina. Dečak je osetljiv (nije džabe od njega postao reditelj!), a otac je previše savladan sopstvenom neurozom zbog koje ne uspeva da se postavi kao čvrsta očinska figura. U pozadini su stariji brat koga ozbiljno drma pubertet i probuđene seksualne fantazije i

komšijska deca koja odrastaju u socijalno skromnijim porodicama, sa mnogo manje zabrana. Sve je obojeno učestalim roditeljskim svađama, koje su izvor glavnih briga najmlađeg Bergmana, i nizom surovih dečijih igara koje se u kasnijem životu obično nazivaju „korisnim iskustvom“. Autor se povremeno „vraća u budućnost“ tako da čitaoci dobijaju priliku da vide kako se u kasnijem životu razvijao odnos između oca i sina. Fascinantna je plastičnost, i iz nje proistekla sugestivnost, sa kojom Bergman pripoveda o detinjstvu, prizivajući i kod čitalaca slike sopstvenog „nežnog doba“.

„Razgovori u četiri oka“

Ovaj roman je komponovan u pet poglavlja u kojima rediteljeva majka vodi odvojene razgovore sa bliskim ljudima – pastorom, mužem, majkom i najboljom prijateljicom, a svaki od ovih razgovora predstavlja malu studiju o preljubi, slobodi, moralnim dilemama i potrebi za ljubavlju. Mlada i svojeglava devojka iz „Najboljih namera“, postala je u međuvremenu žena koja je shvatila da sloboda ne zavisi uvek od sopstvenog kapaciteta za slobodu. Kad prevari muža (koji je prikazan kao samoživ slabik, osetljivih nerava i sklon emotivnim učenama) i reši da mu sve prizna, njen, do tada loš život, postaje još gori. Razlog njenog nenapuštanja muža su deca, jer kao preljubnica, po tada važećim zakonima, ne bi mogla da sa sobom povede i njih. „Razgovori u četiri oka“ su pre svega roman o posledicama pogrešnih emotivnih izbora i o strašnoj samoći udvoje.

I na kraju

Bergman je uzbudljivi pripovedač čije poniranje u ljudsku prirodu na momente priziva romane Dostojevskog, Tolstoja i drugih ruskih klasika. Oni koji vole njegove filmove sasvim sigurno će voleti i ove romane (sva tri su filmovana), a oni drugi slobodno mogu da ih preskoče, sva je prilika da će ih već kod druge-treće strane uhvatiti nagla pospanost.

Razgovarao: Marko Stojanović

Intervju: Željko Obrenović

Pišem svaki dan

Željko Obrenović došao je u žižu interesovanja srpskog književnog fandoma 2007. godine objavljivanjem svog prvog romana „Srpski psiho“ za prestižnog beogradskog izdavača „Lagunu“. Nakon pet godina ispunjenih svakodnevnim pisanjem, što proze što strip scenarija, objavio je nedavno svoj drugi roman, provokativni „Talog“ u izdanju „Bookinga“. To je bio povod da sednemo na čašicu razgovora s ovim anagažovanim Valjevцем...

„Srpski psiho“, tvoj prvi roman, pisao si u paru s kolegom. Drugi roman si napisao sam. Je li to znači da si se u međuvremenu ohrabrio, stekao više poverenja u svoje spisateljske sposobnosti?

Nisam preterano razmišljao o tome. Nekako je došlo spontano. „Srpski psiho“ je bio eksperiment i čini se da je bio uspešan. Došlo je vreme da se krene dalje. Imao sam u glavi kompleksniju priču sa čvrstim zapletom, a nešto tog tipa je mnogo teže pisati u paru. Takođe, mislim da sam u međuvremenu stekao jasan spisateljski glas. Mislim da bi mi sad bio problem da pišem sa nekim, jer bi se videle razlike. To je lakše dok još nisi formiran autor.

Šta si konkretno naučio posle prvog romana, i kako ti je to saznanje koristilo u radu na drugom romanu?

Imao sam sreću da prvi roman objavi ozbiljni izdavač, samim tim prođe ozbiljno iščitavanje i nauči me kako na romanu mora da se radi i radi, kako roman nije gotov onda kad se ispriča priča, već je to tek početak. Takođe, roman je bio u žiži i mnogo ga je ljudi pročitao. Dobio sam dosta komentara i sugestija. Sve u svemu, odrastao sam ubrzano. Odrastao sam u štampi. Što je super. Mnogima bi bile potrebne godine da shvate neke stvari koje sam ja naučio gotovo preko noći. Dokle god nisi zadovoljan, dokle god imaš i najmanju sumnju - roman nije gotov.

Ljudi koji su pročitali „Talog“ kažu da se to vidi.

Ako si, kao što kažeš, ubrzano odrastao, zašto je onda između prvog i drugog romana prošlo toliko vremena?

Pa upravo iz tog razloga - želeo sam da sve to što sam shvatio u teoriji primenim u praksi. Da dobijem roman kojim ću u svakom pogledu biti zadovoljan. Iznova i iznova sam pisao neke scene. Kad je bio gotov, vratio bih mu se i iz korena promenio neke stvari. A opet, gotovo da ništa nisam menjao na samoj priči. Menjao sam uglove gledanja, strukturu romana, motivaciju, tempo. Peglao sam i peglao. Želeo sam da svaka rečenica bude vredna čitanja, da ne bude tu samo da bi spojila prethodnu sa sledećom. Želeo sam da nijansiram likove, da im dam gomilu finesa, da budu od krvi i mesa. Da čak i oni najmanje bitni likovi budu živi. A sve to ne možeš da postigneš za kratko vreme.

Spadaš u poklonike devete umetnosti. Koliko je strip imao uticaja na pisanje ovog romana?

Jako. Hteo sam da napišem roman bez grama sala. Da bude kompresovan i da ne smara čitaoca, a da opet ne bude ni pretrčan. Tu mi je strip dosta pomogao. Mnogi ne znaju, ali Amerika danas nudi mnogo sjajnih strip scenarista koji su i prozni autori ili pišu i za TV. Dakle, kako kaže Voren Elis, oni su pisci. Šta god pisali. Strip je takav medij da iz njega može mnogo da se nauči. Na pola puta je od proze do filma. Vizuelan je kao film, ali ima prednost proze što možeš da pristisneš "stop"

Piše: Marko Stojanović

Proza bez taloga

„Jebeš streljaštvo! Znaš, i ja sam trenirao... boks.“

Nakrivi vrat i pokaže mi malenu tetovažu. „Vidi.“

„Šta je to?“, kažem čiljeći. „Sitno je.“

„Bokerske rukavice.“

„Kul.“

„To je kao fora kad muvam ribe.“

„Šta, ribe se lože na tetovaže?“

„Na boks.“

„Talog“ Željka Obrenovića je hrabar roman. U njemu pisac na sebe preuzima, i s uspehom sa preuzetim izlazi na kraj, pripovedanje romana u prvom licu iz ženske perspektive. Ne zazire da svoju junakinju provuče kroz blato u funkciji priče, ne boji se reakcije ženske publike na svoje, po sili prirode, subjektivno tumačenje nijansi ženske psihe. Takođe, iako bolno svestan ukorenjenih predrasuda većine etabliranih srpskih kritičara prema elementima fantastike u književnosti, Obrenović ne beži od flerta s fanastičnim u „Talogu“. Gadjljivost na žanr uopšte pa još i na uticaje za te iste kritičare inferiornog medija - stripa na Obrenovića kao da takođe nema prevelikog uticaja. Uopšte, ima se utisak da je autor ovim romanom uradio tačno ono što je hteo, da nije pristajao na ikakav kompromis u njegovoj izradi iz bilo kog razloga.

„Talog“ je ekonomičan. Bez bojazni, u njemu ima zaista mnogo toga - uprkos skromnoj dužini od svega 162 strane, „Talog“ se ne čita na mah. Lako da, brzo ne. To dolazi od toga što je tekst od prve do poslednje strane znalački napakovan, nabijen podtekstom. Obrenović je, čini se, iz stripa dobro naučio lekciju o kondenzovanju radnje, nužnom svođenju fabule na gole, neophodne osnove - jer, ne zaboravite, u stripu stvari treba crtati, što znači da sve što nije od apsolutne važnosti za priču ide pravo kroz prozor. I zaista, nakon čitanja „Taloga“, nameće se utisak da je sve što je unutra, unutra s nekim razlogom, da zaista nema ni reči viška. Zlonamerni bi možda mogli da zamere da pokoja reč manjka, to jest da su neki od elemenata zapleta nedovoljno objašnjeni i da neka od pitanja ostaju bez odgovora, ali to je samo još jedna od snaga ovog romana.

Obrenović veruje u inteligenciju ljudi koji uzimaju njegov roman u ruke, u njihovu sposobnost da sami spoje tačke i na taj način dobiju veliku sliku koju on odbija da im lično nacrti (zacrta?). Manirom iskusnog, samouverenog pripovedača, on se pouzda u maštu svojih čitalaca da nadograde i nadopune kostur priče u na onaj način na koji to ni najbolji pisac ne bi mogao. Poverenje čitaoca je uvek igra na oštrici noža i uopšte veliki gambit, ali je u slučaju „Taloga“ u pitanju dobitna kombinacija koja angažuje čitaoca na onaj način na koji pisci danas to jako retko rade iz straha da ne izgube publiku.

„Talog“ je, uz sve već navedeno, poštena knjiga. Vide se, kako ono Škabo kaže, „časovi rada“, vidi se svaka kap znoja. Vide se, ali ne bodu oči. Rađeno jeste, ali u tome se nije preteralo, polirano je, ali ne šljašti. Za razliku od nekih drugih savremenih romana, kod „Taloga“ se ima osećaj prave mere - rodonačelnik žanra detektivske priče kome ovaj roman svakako pripada Edgar Alan Po nazvao bi to „jedinštvom efekata“. Dotično jedinstvo efekta, usklađenost svih pripovednih elemenata u cilju postizanja jednog, konačnog efekta, prosećan čitalac svesno ne registruje, a za tim nema ni potrebe dok god mu osećaj u stomaku kaže da je „Talog“ knjiga vredna njegovog dragocenog novca i još dragocenijeg vremena...

„Talog“ je prosto dobra knjiga.

kad god želiš, da se zaustaviš, vratiš, pročitáš dvaput. Što se tiče konkretnih naslova, Bendisov „Alijas“ je u neku ruku uticao jer ima autodestruktivnu protagonistkinju koja često sve radi na svoju štetu.

Tvoj roman dotiče, možda periferno ali neosporno, fantastiku. Bojiš li se da će biti svrtan u neki fah fanastike? Ima li smisla strahovati od takvih stvari posle uspeha „Konstantninovog rakršća“ i „Čoveka koji je ubio Teslu“ u poslednjih par godina?

„Talog“ počiva na jednom jako jako realnom svetu koji svi dobro poznajemo. Ima jake likove. I jaku priču. Kad imaš to troje, može šta hoćeš. „Talog“ ne počiva na fantastici, ona je više dekor i nema je puno. Najbitnija je junakinja Jovana i njena lična drama. Ona je važnija i od krimi elementa, koji je ipak najdominantniji što se tiče žanrova. Publika je poslednjih godina pokazala da joj fantastika nije strana. Serija kakva je „Game of Thrones“ je savršen primer. Ili opet „The Walking Dead“. Obaraju sve rekorde gledanosti, a imaju mnogo više fantastike od „Taloga“. I niko zbog toga nije tražio da mu vrate pare.

Smatraš li da ima mesta pežorativnom ocenjivanju žanrovske na kome i dalje istrajavaju neki književni kritičari?

Mislim da je danas smešno baviti se tim stvarima. Istina je da su neki ljudi ostali u devetnaestom veku što se tiče informisanosti. Ali to samo govori o njihovoj kompetenciji. U svetu to odavno nikome više nije zanimljivo. A dokaz je i to što sve više takozvanih mejnstrim pisaca prelazi u žanr ili se barem služi njegovim matricama. Jer žanr je u stvari priča, a ljudi vole priču. A kad imaš priču, ništa te ne sprečava da je izdigneš na bilo koji nivo, da uneseš poetičnost, neke ideje koje zastupaš ili šta god već.

Pored pisanja proze, pišeš i scenarija za stripove. Da li primenjuješ različite pristupe u pisanju?

Unekoliko da, jer su to ipak različiti mediji. U stripu razmišljaš o izgledu svake strane, o tome da iznenađenja čuvaš za novu stranu i slično. U prozi možeš da kažeš: Odneo je njeno telo niz stepenice, gde ga je ubacio u gepek automobila. U stripu - i filmu - moraš to jasno da pokažeš: da li može sam da poneso telo, da li ju je prebacio preko ramena ili ju je vukao za noge, da li ju je umotao u čebe ili tepih... U stripu pokazuješ, u prozi nagoveštavaš - to je osnovna razlika. Ali priča je glavna. Ako ona valja, ostalo ide.

„Talog“ si pisao, i to prilično uspešno, iz perspektive ženskog protagonista. Koliki ti je to izazov predstavljalo?

Nije lako, moram da priznam. Pogotovo što moraš da budeš dvostruko ubedljiviji jer i čitalac zna da nisam žensko i ulazi u čitanje sumnjičav. Ali ako dobro postaviš lik, nije problem. Potrebno je izbeći stereotipe i gledati na to kao na izazov. Važno mi je da uvek pomeram granice, da probam nešto novo. Kod nas je malo literature koja se uopšte bavi ovim tipom žanra, a kamoli protagonistkinjama. Malo je jakih ženskih likova. Čim sam toga postao svestan, počeli su da me svrbe prsti. Ali ipak, nije to bio osnovni pokretač. Imao sam tu priču u glavi, a nju nije mogao da ispriča muškarac. Sve se poklopilo i dalje nisam puno razmišljao. Probao sam i bilo je to zanimljivo iskustvo.

Koga si konsultovao oko toga da li taj ženski glas zvuči kako treba? Kome uopšte veruješ kad je tvoje pisanje u pitanju - odnosno, veruješ li ikom?

Moja žena je prva čitala rukopis, a njoj i inače verujem što se tiče mog pisanja jer je brutalno iskrena i jako kritična. Volim da poslušam savete i komentare, pogotovo ako su argumentovani. Čak i kad komentari dolaze od ljudi koje ne poznajem, razmotrim ih. Neki saveti koje dobijem su na mestu, drugi nisu.

Važno mi je samo da ne mislim da sam bezgrešan. Što više očiju, to bolje. Ali sa tim treba biti oprezan, jer svako uvek ima nešto što bi promenio ili izbacio. Tome nema kraja. Ipak moraš da imaš čvrst stav prema svom delu.

Čitaš li svoje knjige kad izađu? Da li si tada ponosan na njih, ili vidiš u njima propuste koje je nemoguće ispraviti?

„Srpskog psiha“ nisam pročitao otkad je izašao, a to je bilo 2007. Ne znači da ga neću pročitati, nego jednostavno do trenutka izlaska toliko puta pročitam rukopis, da ga gotovo znam napamet. I onda ne vidim svrhu u ponovnom čitanju. Ali je zato lepo kad prođe neko vreme - što više - kad možeš dovoljno da se odvojiš i posmatraš to kao nešto što je napisao neko drugi. Koliko je to uopšte moguće. Važno mi je da sam ispričao priču koju sam u tom trenutku nameravao da ispričam i da svakim novim delom pravim korak napred. A da uvek može bolje, može. Ali u novom romanu.

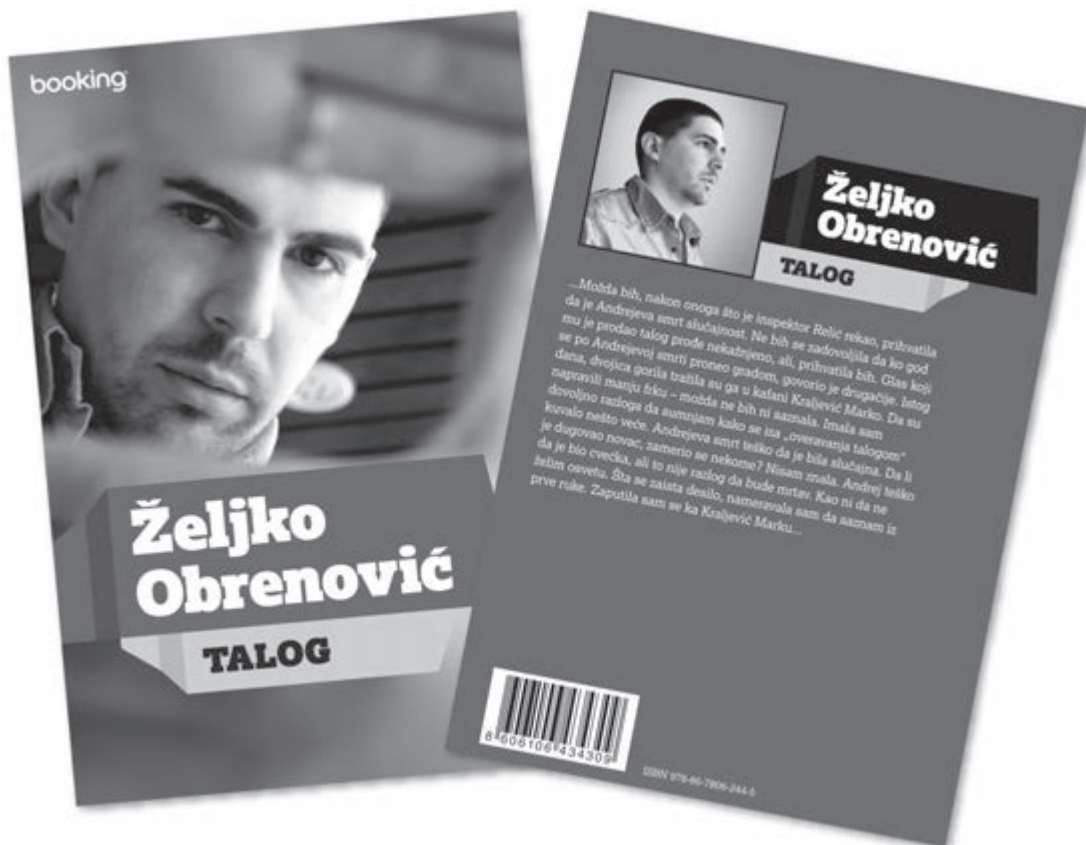
Koji su ti planovi? Šta nas čeka u bližoj budućnosti iz pera Željka Obrenovića, i što se tiče proze, i tvoje druge ljubavi, stripa?

Svaki dan pišem, ako ništa drugo, barem blog. Radim na novom romanu, imam i gomilu

priča. Radim na nekoliko strip albuma sa sjajnim crtačima. Nešto od toga ste mogli da vidite u trejleru za „Talog“. Bitno mi je da neprestano radim više različitih stvari. Da ne upadnem u kolotečinu i da nemam prazan hod. Sve to će se pojaviti onda kad bude suđeno da se pojavi. Nadam se da će to biti neki strip, jer bih voleo da me ljudi upoznaju i u tom mediju, pošto ga mnogo volim i iz njega sam mnogo naučio. Red je da se na ovaj način odužim.

Radiš u prosveti i baviš se pisanjem u slobodno vreme. Kako miriš ta dva posla - pošto oba dosta traže od čoveka?

Sva sreća pa mi posao nije da po čitav dan sedim za kompjuterom, na šta se danas svode mnogi poslovi. Nije isključeno da će to stići i nas, ali za sada je olakšavajuća okolnost. Važno je da se rade različite stvari. Inače se mozak buni. Ponekad kad dobijem nešto za prevod samo se zapitam kako li je onim piscima koji žive od prevođenja? Kako uopšte imaju želju da pišu, kad su pre toga satima sedeli za kompjuterom? Opet, kako rekoše pametni ljudi, ako svaki dan napišeš po jednu stranu, za godinu dana imaš roman. Pa, hajde, sad reci da ni onog najgoreg dana ne možeš da napišeš jednu bednu stranu? Onda nisi za pisca. Nađi drugi posao.

Razgovarao: Zlatibor Stanković

Intervju: Zoran Janjetov

Pop-kultura zauvek!

Zoran Janjetov je najzvučnije ime srpskog stripa. Svoj rad za francuske izdavače otpočeo je sredinom 80-tih godina, nedugo nakon što je svojim stripom „Bernard Panasonic“ zadobio kulturni status kod domaće publike. Četvrt veka od trenutka kada je započeo „francusku avanturu“ i saradnju sa Alehandrom Hodorovskim, jednim od najvećih strip-scenarista svih vremena, i nedugo nakon što je preminuo njegov prvi i jedini pravi uzor, Žan Žiro Mebijus, Zoran Janjetov govori o svojim stvaralačkim počecima, trenutku u kojem stvara, i svemu ostalom što se umetnulo između, a podvodi se pod sintagmu- fenomenalna karijera!

Jedno pitanje, ili bolje reći ime, nameće se na početku razgovora - Žan Žiro Mebijus, nedavno preminuli velikan svetskog stripa, jedan od najvećih francuskih umetnika XX veka. Četvrt veka od kako ste nastavili rad na „Džonu Difulu“, serijalu koji je on započeo, kako posmatrate činjenicu da je upravo vas odabrao za taj posao?

Nije on odabrao mene, već ja njega, i to mnogo ranije. (smeh) Nije on previše učestvovao u svemu tome, mene su odabrali njegovi izdavači kada sam im odneo neke table „Bernarda Panasonika“. Jedan od njih je video moje radove na izložbi jugoslovenskog stripa u Parizu. Poziv su dobili i Igor Kordej, Bora Pavlović, a interesovanje su pokazali i za tada već pokojnog Andriju Maurovića, čije su

stripove nešto kasnije u izdavačkoj kući „Dargo“ i objavili. Dakle, skupio sam neku lovu, seo na avion, pravac Pariz. Odmah su mi rekli da su zainteresovani za to što radim, ali da ne bi rizikovali sa nekim koga čitaoci ne poznaju. Umesto toga, predložili su mi saradnju sa Alehandrom Hodorovskim. Od tog trenutka nadalje sve mi se činilo nestvarnim. Nedelju dana kasnije, u kući Hodorovskog, od njega samog čujem ocene mojih radova slične onim koje su dali i urednici, kao i predlog da zajedno radimo na nastavku avantura Džona Difula, u stvari nečemu što bi predstavljalo njihovu predistoriju. Kažem ja - ok! Mada je bilo mnogo više od toga. U tom trenutku sam već desetak godina bio pretplaćen na čuveni časopis „Metal Hurlant“ i sve ono što su Žan Žiro Mebijus i Hodorovski stvarali u njemu.

Između ostalog tu je izlazila i „Hermetična garaža“, strip odgovoran za nastanak „Bernarda Panasonika“. Mislim da sam taj posao prihvatio ne shvatajući količinu odgovornosti i pritiska. Ceo svet je bio spreman da posmatra svaki moj potez, spreman da me osudi za nešto što nisam uradio onako kako bi to uradio njihov najomiljeniji autor. Verovatno je onaj klinac u meni samo rekao - „Super! Hoću, daj mi to da radim!“

Stvarali ste u vreme „zlatne generacije“ ex-YU strip-autora i bili prvi autor koji se otisnuo u vode jedne od najuticajnijih škola stripa- francuske. Da li ima nečega što biste uradili drugačije, sačekali sa nečim, nečemu posvetili više pažnje?

Hteo bih da napomenem da premda se autori iz 80-tih godina svrstavaju u „zlatnu generaciju“, za mene je „zlatno doba“ stripa bilo ono koje je prethodilo ovom talasu stvaraoaca. Bar sam ga ja tako doživeo. To je ono što mi je značilo. Imena kao što su Franken, Erže, Mašero, Pejo, Gošini, Žiže... celo to društvo francusko-belgijske škole, to su bili autori za koje sam bio vezan tokom 70-tih godina. Imao sam 13 godina kada je izašao prvi broj „Metal Hurlanta“, od petog broja sam već bio pretplaćen na njega, i totalno izdrogiran time zauvek. Taj časopis je promenio ne samo svet stripa, već i svet izdavaštva, umetničkog stvaranja, obaveštavanja, on je u ono vreme bio naš Gugl. Donosio je fenomenalne članke koji su pogađali upravo ono što smo svi želeli da znamo o filmovima, slikarima, ilustratorima, stripovima, muzici. Sličan efekat je izazvao širom sveta. U centru svega toga bio je jedan od suosnivača časopisa - Mebijus. Ono što mi je određivalo

Žan Žiro Mebijus je jedan od najuticajnijih strip autora svih vremena. Kulturni status Žiro je stekao serijalom o Poručniku Majku Bluberiju, koga je kreirao još 1963. godine, u saradnji sa belgijskim scenaristom Žan-Mišelom Šarlijeom. Bluberi se najpre pojavio u strip-časopisu „Pilot“, a ubrzo je postao glavni junak serijala koji je proteklih decenija izašao u nekoliko serijala u više od 50 albuma. Na osnovu serijala o Bluberiju, snimljen je i istoimeni film sa Vensanom Kaselom u glavnoj ulozi.

Žiro je bio aktivan i na filmu, a između ostalih, sarađivao je i sa Ridlijem Skotom na vizuelnim efektima za film „Osmi putnik“.

Pod pseudonimom Mebijus, Žan Žiro je stvorio širok spektar naučno-fantastičnih radova, među kojima su najpoznatiji Hermetična garaža kao njegov autorski projekat, i Ink i Avanture Džona Difula kao saradnja sa scenaristom Alehandrom Hodorovskim.

Jedan je od osnivača čuvenog magazina „Metal Hurlant“.

kvalitet svakog broja bio je broj Mebijusovih strana u njemu.

Posle svih ovih godina rada za francuske izdavače šta možete reći o tretmanu koji strip ima u Francuskoj i onom koji ima ovde u Srbiji?

Iako se misli suprotno, tretman stripa u Francuskoj nije toliko drugačiji od onog u Srbiji. I oni tamo razdvajaju strip od klasične kulture, sama pop-umetnost je odvojena od klasične kulture. To je glupost. Ja odbijam da se deklarišem a, ako bi trebalo da se deklarišem, radije se okrećem pop-strani, jer je manje pretenciozna, i manje krvava, i manje odvratna. I manje đubreta ima u pop-kulturi, nego u zvaničnoj kulturi. Zvanična kulutra je izborna sebi način da izbegne zanat, znanje, smislila je načine da izbegne pravi rad, pravu estetiku, samo zato što su se finansijski krugovi uključivali u umetničke pokrete da bi ih učinili isplativim. U pop-kulturi stvaraju detinjasti ljudi, kojima je primarna zabava, a ne neko, veoma često, lažno duhovno zadovoljstvo. Granice ne bi smele da postoje. Kao što si rekao - Žan Žiro je ne samo jedan od najvažnijih strip-crtača, već jedan od najvažnijih crtača koji su ikada živeli. U "Liberasionu" je nakon njegove smrti napisano: „Žiro je bio u rangu sa Angrijem i Dierom“. Ima i onih, a i ja sam među njima, koji ga stavljaju ispred ovih imena. Mebijus je bio jedan, jedan kao Pikaso, Mone, Majls Dejvis. Umetnici poput Njega, ili Huga Prata, nemaju naslednika.

Najveći broj srpskih strip crtača radi za francuske izdavače. Koliko poznajete njihove radove? Koliko pratite domaću stri-scenu?

Domaća strip-scena? Ne znam da li tako nešto postoji, jer svi upravo i crtaju za strane izdavače. Mislim da poznajem skoro sve naše crtače, ako ne sve, ono 99 posto. I hvala Bogu što su se pojavili ti dragi Francuzi, ili u slučaju hrvatskih autora Amerikanci i Italijani, pa je celo to društvo konačno našlo način da živi od stripa. Nesrećan sam što se radovi srpskih crtača u Srbiji pojavljuju preko licenci, što ne postoji dovoljno volje, para, uopšte uslova da se stvori produkcija, jer stripovi su skupa igrarija. Da bi se organizovala produkcija, izdavač mora da ima iza sebe ogroman kapital.

Nije za poređenje, ali kako strip-tržište funkcioniše u Francuskoj?

U Francuskoj, srećom, sve to radi kao ogromna uhodana mašina. Izmenili su se sadržaji, broj naslova, opao je kvalitet, ali sve zajedno -

scena je živa. U industriji stripa nema krize. Nema priče poput „Jao, sad su nam podigli PDV, šta ćemo da radimo“. U takvom slučaju, svi autori dobijaju pismo u kojem čelnici kuće kažu da nema bojazni i da će cene albuma ostati u psihološkim okvirima koji garantuju dobru prodaju. Država dobija malo više, izdavači ostaju na istom, ali sve nastavlja da funkcioniše. Veliki izdavači se udružuju u još veće. "Delkur" je, recimo, kupio "Solej", i postali su najveći monstrum sa 520 naslova godišnje, u planu je preko hiljadu naslova godišnje, što je, otprilike, dvadeset albuma nedeljno. Nama je teško da zamislimo to tržište. Kod nas izađe dvadeset albuma za pet godina i ne mogu da ih prodaju deset godina! U Francuskoj cena albuma odgovara jednom satu rada, u Srbiji je reč o dva dana rada. Razlika je i ta što u Francuskoj internet nije ubio stripove, ovde je ubio ne samo stripove, već i sve ostalo: kinematografiju, književnost, televiziju.

Na čemu radite prethodnih meseci?

Nedavno sam završio album serije "Ogredog", koju radim sa Hodorovskim, i moram reći da malo kasnim sa tim. Pre svega zbog mog neobičnog sistema motivacije. (smeh) Valjda će kvalitet pokriti kašnjenje.

Kako je sarađivati sa Hodorovskim?

Sjajno! Što bi se reklo - kao pesma! On je umetnik koji ima tu sreću da može od toga da živi i da dozvoli sebi da ima jake umetničke stavove i ne žrtvuje komade svog integriteta zbog glupog biznisa. S druge strane, svestan je da je sve biznis, i ume da pronađe balans između te dve stvari. Brine o svojim crtačima, pošto ih on sam bira. Da rade ono što vole, da se ne muče dok crtaju. Kod mene je to bio slučaj sa „Metabaronom“. Stalno mi je ponavljao: "Izdrži, da završimo ovaj glupi album, pa ćemo raditi nešto što ti se sviđa."

Da li imate vremena da razmišljate o nestripskim projektima? Bavili ste se muzikom, filmom...

Razmišljam o tome stalno. Voleo bih da budem muzičar, da se bavim filmom. Ne da budem režiser, jer verujem u ono da prvo treba ovladati sredstvima da bi se čovek izrazio. Sanjam i da radim slikovnice, serije ilustracija, koncept art... Ali, sve je to na dugačkom štapu. Crtanje stripova zna da izmori, tako da van toga uglavnom gledam televiziju. (smeh) Istražujem, naravno, pop-kulturu, tu je malo stvari koje me ne zanimaju. Bob Solanović je opravdano u jednom svom tekstu moj stan nazvao katedralom pop-kulture.

Alehandar Hodorovski je počeo kao pesnik u Čileu, nastavio kao nadrealista u Francuskoj na mnogim poljima umetnosti, zatim je u Meksiku počeo filmsku karijeru da bi se zauvek vratio u Francusku. Bavio se pantomimom, pozorištem, primenjenim umetnostima, psihoterapijom, religijama, književnošću, zen filozofijom, muzikom, ezoterijom... Dugo vremena on i Žan Žiro Mebijus činili su nerazdvojni tandem. Jedan od najomiljenijih saradnika mu je srpski crtač Zoran Janjetov. Alehandro Hodorovski ima 82 godine, stvara puno snagom i očekuje početak rada na nastavku svog kulturnog vesterna "El Topo". Iako mnogi to čine, on ne voli da ga poredi sa Dalijem, Bunjuelom i Felinijem.

Piše: Dejan Dabić

Multimedijски superheroji (31)

The Avengers Osvetnici

«Razbijači bioskopske blagajne»

Dugoočekivani Diznjev blokbuster "Osvetnici" (The Avengers) ne samo da je u potpunosti ispunio očekivanja, već ih je dobrano i nadmašio. Otvorio se na američkom Box Office-u sa rekordnih 207 miliona dolara, čime je postao apsolutni rekorder kada je zarada u pitanju, sa tendencijom ne samo da uđe među deset filmova sa najvećom zaradom u istoriji, već i da zasedne na sam vrh. Producenti predviđaju da će zaraditi više od milijardu dolara samo od bioskopskog prikazivanja. Mediji prenose izjavu Roberta Ajgera, izvršnog direktora kompanije Dizni: "Uspeh 'Osvetnika' očigledno je potpomognut uspesima 'Ajronmena' (Iron Man), 'Tora' (Thor) i 'Kapetana Amerike' (Captain America). Zahvaljujući ovom filmu napravićemo i drugi deo 'Tora' i 'Kapetana Amerike' i treći deo 'Ajronmena', a nadamo se i nove 'Osvetnike'.

Ovo je odlična ilustracija zbog čega volimo Marvela - sjajni likovi, sjajno pripovedanje i divna mogućnost za njihovo efikasno adaptiranje za veliki ekran. Iz naše perspektive, to je franšiza".

Autori stripa "Osvetnici" su Sten Li i Džek Kirbi, a prvi broj se pojavio u septembru 1963. godine. Osvetnike su u početku činili: Ajron Men, Hulk (The Hulk), Čovek-Mrav (Ant-Man) i The Wasp. Kapetan Amerika se uključio od četvrtog broja kada je oživljen iz ledenog bloka u koji je bio zarobljen. Sten Li misli da je jedan od razloga što su Marvelovi likovi popularni taj što su im date "zanimljive osobine i lični problemi kako bi ljudima bili zanimljiviji, čak i da nemaju super moći". Marvelovi "Osvetnici" u 3D ostvarenju "The Avengers" (2012) okupili su najbolje superheroje: Ajronmena, Neverovatnog

Hulka, Tora, Kapetana Ameriku, Crnu Udovicu (Black Widow), Hokaja (Hawkeye), a svi su pod komandom Nika Fjurija (Nick Fury), direktora agencije "Šild" za održavanje međunarodnog mira. Cela planeta je u opasnosti, a jedan od podstrekača nasilja je Loki, Torov polubrat koji želi da zagospodari svetom.

Ideja za "Osvetnike" javila se za vreme produkcije filma "Ajronmen" kada je producent filma Kevin Fagi dobio ideju da Šild bude deo "Ajronmena" i "Neverovatnog Hulka" (The Hulk): "Počeli smo da gledamo listu likova iz Marvelovog sveta koju nisu uzeli drugi studiji. Pomislio sam da je to baš interesantno, jer su to likovi koji čine najpopularniji strip serijal - "Osvetnici". Dobitna kombinacija bio je i reditelj Džoz Vedon koji je poznat i po filmu i TV seriji "Bafi, ubica vampira" i, što je daleko važnije, odranije veliki fan "Avendžersa" koji je zbog želje da stripovski superheroji izgledaju što moćnije na filmskom platnu potrošio par miliona dolara samo na specijalne efekte. Takav pristup produkciji filma snimljenog u najsavremenijoj digitalnoj tehnologiji sa velikim glumačkim zvezdama kao tumačima popularnih superheroja, gde su, pored ostalih: Robert Dauni Džunior, Semjuel L. Džekson, Skarlet Johanson, Mark Rufalo, Džeremi Rener, doveo je do enormne gledanosti "Osvetnika" širom sveta, jer su stripofili otišli u bioskop da provere vernost ekranizacije Marvelovih junaka na velikom platnu, a filmofili da, sa 3D naočarima, uživaju u tehnološki besprekornoj bioskopskoj avanturi.

Piše: Đorđe Bajić

Klip

Režija: Maja Miloš

Uloge: Isidora Simijonović, Vukašin Jasnić, Sanja Mikitisin
Jovo Maksić

Debitantski filmovi su poslednjih godina glavna snaga naše posrnule kinematografije. Nije sporno, među prvim dugometražnim igranim ostvarenjima bilo je i krupnih promašaja, ali i nekoliko izuzetno prijatnih iznenađenja. Dva najbolja domaća filma u prethodnoj deceniji, *Život i smrt porno bande* (2009) i *Tilvu Roš* (2010), potpisuju debitanti. Ove godine se ovoj odabranoj i dragocenoj grupi izuzetnih prvenaca pridružio i *Klip* Maje Miloš.

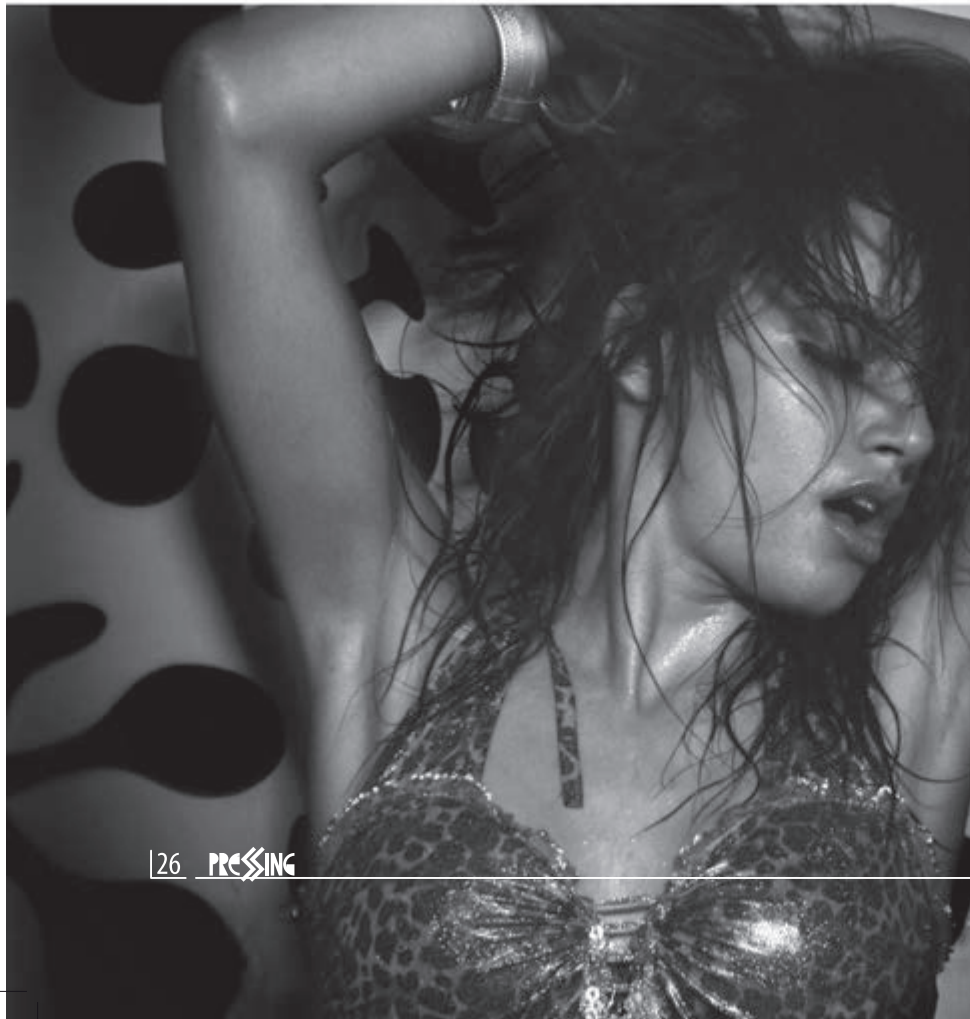
Zanimljivo, *Klip* poseduje dodirne tačke sa pomenutim filmovima Đorđevića i Ležaića. Sa prvim deli žest, gorčinu i seksualnu eksplicitnost (poput *Porno bande* i *Klip* obilato koketira sa hardkorom). Sličnost sa *Tilvom Roš*

je pre svega tematska. Oba filma govore o tinejdžerima i turbulentnom odrastanju u teškim vremenima, s tim da je borska varijanta teen angst-a kud i kamo liričnija i pitomija od prigradsko-beogradske. Sva tri filma, svaki iz svog specifičnog ugla, prikazuju sivilo i beznade života u tranzicionoj Srbiji. Glavna junakinja *Klipa* je Jasna (glumi je veoma mlada i veoma talentovana Isidora Simijonović), srednjoškolka iz neimenovanog beogradskog predgrađa. Zbog bolesti oca i sveopšte nemaštine, Jasnina porodica prestaje da bude sigurno utočište, pa buntovna petnaestogodišnjakinja traži utehu u turbo-folku, društvenim mrežama, alkoholu, noćnim izlascima i, pre svega,

seksualnim igrama sa Đoletom (Vukašin Jasnić). Naizgled nesposoban za dublju emociju, Đole koristi Jasnu kako bi zadovoljio svoje porno fantazije dok kamera na mobilnom beleži njihove najintimnije trenutke. Jasna mu se u potpunosti prepušta i podređuje, spremna da zadovolji svaki njegov prohtev...

Koliko god to na prvi pogled izgledalo neobično, kada se razgrnu svi drugi slojevi, *Klip* je u svojoj biti ljubavna priča ili, preciznije, film koji govori o tome kako ljubav pod pritiskom neumoljivih društvenih mehanizama poprima patološku dimenziju. Bez ulepšavanja (ali i bez preterivanja, gotovo dokumentaristički), *Klip* prikazuje savremenu Srbiju kroz oči devojčice koju izvitoperene vrednosti i teške životne okolnosti prisiljavaju da odraste pre vremena. Za razliku od *Porno bande* ili Srpskog filma, *Klip* se ne bavi ekstremima. Jasna je po mnogo čemu tipična srpska tinejdžerka iz disfunkcionalne porodice, posrnuli anđeo, pripadnik izgubljene turbo-folk generacije upitne budućnosti. Upravo ta njena tipičnost, *Klipu* daje snagu moćnog i autentičnog dokumenta jednog vremena.

Kvaliteti *Klipa* su prvo uočeni u inostranstvu - film je osvojio glavnu nagradu na prestižnom festivalu u Rotterdamu (gde je u februaru 2012. godine premijerno prikazan), što predstavlja najveći međunarodni uspeh jednog domaćeg ostvarenja u XXI veku. Za divno čudo, *Klip* je u domaćoj javnosti odlično prihvaćen, iznad svih očekivanja. Srpska kritika je film jednoglasno pohvalila priznavši mu umetnički integritet i hrabrost. Bez obzira što je zbog škakljive tematike i eksplicitnosti u izrazu bio kao stvoren za ignorisanje ili napadanje, film je na premijeri u kratom Sava Centru doživeo ovacije, da bi posle toga započeo uspešan život u srpskim bioskopima. Imajući u vidu ograničenu distribuciju (za *Klip* su rezervisani isključivo večernji termini), publika pokazuje zdravo interesovanje za debi Maje Miloš. Naravno, bilo je i osporavanja, nespretnih pokušaja da se film osudi zbog eksplicitnosti... Iznošene su primedbe tipa „kvvari omladinu“ i „sa sladostrašćem prikazuje moralno posrnuće“, ali sve se uglavnom završilo na forumaškom naklapanju dušebrižnika i nesuvislim YouTube komentarima ljudi koji film nisu ni pogledali. Maja Miloš je pokazala veliku hrabrost i zavidan talenat. Nije mala stvar, posle dužeg vremena konačno smo dobili jedan domaći film relevantan u međunarodnim okvirima. To je činjenica koju niko ne može da ospori, nagrade koje *Klip* osvaja na međunarodnim festivalima dovoljno govore same za sebe.

Piše: Zoran Janković

Ustanička ulica

Režija: Miroslav Terzić

Uloge: Gordana Kičić, Uliks Fehmiju, Rade Šerbedžija, Petar Božović

I mimo brojke koje ukazuju na sasvim pristojan odziv preostalih posetilaca bioskopa (u trenutku nastanka ovog teksta, Ustanička ulica je uknjižila posetu od oko 40 hiljada gledalaca u Srbiji), Ustanička ulica će, po svojoj prilici, već u bliskoj budućnosti postati svojevrsan film-slučaj, i to u preovlađujuće pozitivnom smislu tog izraza.

Naime, Ustanička ulica je u krajnjem svom izdanju uspeo i kvalitetan film koji je do te dijagnoze došao uprkos nizu otežavajućih okolnosti. Na prvom mestu prepreka na putu ka srećnom ishodištu Ustaničke ulice stiže u vidu scenarija koji potpisuju ovdašnji udarnici Đorđe Milosavljević i Nikola Pejaković (uz novinara Vremena Filipa Švarma na poziciji stručnog konsultanta). Scenario Ustaničke ulice je tipski primer stanja stvari u srpskoj dramaturgiji danas - sav satkan od proizvoljnosti, opštih mesta i brzopetnih rešenja iz fundusa već viđenih i davnih dana izraubovanih zahvata u mikrokosmosu srpske dramaturško-scenarističke branše. Tako već na toj prvoj koti priča o mladom tužiocu u Specijalnom sudu za ratne zločine kome dopadne da se zamajava starim i zaturenim slučajem ratnog zločina srpske paravojne

formacije, nailazi na prvu krupnu prepreku. Srećom, reditelj (iskusni pomoćnik režije u dosta ovdašnjih filmova u minule dve decenije, a sada debitant u zrelih godinama) Miroslav Terzić pokazuje začuđujuću vrstu strpljenja, filmske pismenosti i umeća da se nosi sa projektom koji mu je dat na egzekuciju neposredno pred sam početak snimanja, te njegova Ustanička ulica već negde po isteku prve rolne ostavlja utisak dovoljno kvalitetnog i ozbiljnog filma.

A upravo ga ta ozbiljnost izdvaja u odnosu na dobar deo srpske filmske ponude od početka novog milenijuma pa sve do ovog leta gospodnjeg. Tezić uspeva da nejaku, ne baš nadanjujuću i nimalo osobenu i ne preterano dramaturški izbrušenu i promišljenu Ustaničku ulicu preinači u film koji pleni upravo u srpskom kontekstu ne preterano čestom serioznošću. Naravno, valja napomenuti da se pohvaljena ozbiljnost ovog ostvarenja ne odnosi prvenstveno i/ili isključivo na vizuelnu prirodu Ustaničke ulice, jer rad direktora fotografije Miladinova Čolakovića ostavlja utisak neporecivo artikulisanog pristupa više estetsko-izvođačke kategorije, ali ipak ne uspeva da u celosti

isprati promene tona i ritma priče ovog dela. Terzićeva Ustanička ulica se odlikuje ozbiljnošću u manje pojavnom, ali svakako značajnijem aspektu ovog filma. Terziću, naime, polazi za rukom da priču o ozbiljnom potresu u svetu glavnih junaka (mladog tužioca i skrajnutog ratnog zločinca) zaodene u ruho filma koji se preporučuje potpuno prikladnom opštom uprizorenosti i dostojanstvenosti pristupa izabranoj priči i filmu kao mediju.

Treća tačka koju ovo ostvarenje uspeva da pobedi je glumački kapacitet Gordana Kičića, ovde angažovanog i kao producenta. Kičić je, premda još u mladim godinama, tipski glumac, negadljiv na kalup, autopilot i šmiru, te ne čudi da se iz tog stanja stvari izrodila frustracija da proširi polje vlastite borbe. Naum sasvim opravdan i legitiman, ali, sudeći po krajnjoj kreaciji u ovom filmu, Kičić još uvek nije kadar da se izbori sa zahtevnijim rolama i iole drugačijim od onih u kojima, uz tek ponešto varijacija, on vazda glumi velegradsko spadalo sa uvek spremnim i često rimovanim psovka. Ovde imamo priliku da spoznamo novog Kičića ali, nažalost, u krajnjem zbiru, Kičić ne uspeva u potpunosti da se ratosilja vlastitog manirizma i iznađe pravi ton za interpretaciju lika koji je, praktično, jedan od nosećih stubova povesti predložene u Ustaničkoj ulici.

Četvrta bitna kota priče o dometima ovog ostvarenja jeste rešenost vodećih u kreativnom timu da Ustaničku ulicu iznesu u formi čistokrvnog trilera. Srpski film se sumanuto uporno opire žanrovskom profilisanju, uvek zgodno ugnježđen na razmeđi komedije i dramedije (holivudskom terminologijom rečeno - dramediji), komedije koja, u većini slučajeva, nije dovoljno smešna, i drame kojoj mahom manjka dramskog uznosa, a Ustanička ulica je triler i taj status je, sumnje nema, posledica potpuno svesnih težnji autora. Da je bilo malo više takta i vremena (pre svega po pitanju scenarističkog predloška), sada bismo ovde pričali o dinamičnijem, uzbudljivijem i napetijem trileru, ali, i ovakva kakva jeste, Ustanička ulica je zdrav doprinos nepostojećoj žanrovskoj svesti u srpskom filmu današnjice. Kada se podvuče crta, Ustanička ulica Miroslava Terzića biva film čije su mane lako uočljive i koje se daju tolerisati, i koje, što je daleko važnije, pobuđuju na smislenu diskusiju, a čiji kvaliteti, sa druge strane, u dobroj meri doprinose reanimaciji srpskog filma i bogatijoj bioskopskoj ponudi. Daleko od savršenstva i dela za nezaborav, ali i dovoljno blizu visova rezervisanih za odlične i u širem smislu značajne ovdašnje filmove.

Piše: Đorđe Bajić

Šešir

profesora Koste Vujića

Režija: Miroslav Terzić

Uloge: Gordan Kičić, Uliks Fehmiju, Rade Šerbedžija, Petar Božović

Ekranizovanje istoimenog romana Milovana Vitezovića bilo je davnašnji san reditelja Zdravka Šotra. Već godinama unazad Šotra je u intervjuima najavljivao kako planira da snimi ovaj film, te da će "Šešir profesora Koste Vujića" biti kruna njegove bogate rediteljske karijere... Sada, kada je film konačno pred publikom, ispostavilo se da se stvari nisu odvijale onako kako je planirano...

Kada su se konačno stvorili uslovi za realizaciju, Šotra je svoj deo posla otaljao – kao da se radi o nekom nametnutom projektu, a ne o ostvarenju jednog sna. Zaista, zbunjujuće... Umesto trijumfa – potpuni fijasko u kreativnom pogledu. Da je film ugušila preterana ambicioznost, pa da se još nekako i razume... Ali, ne... U pitanju je rutinski film, snimljen na brzinu, bez imalo finese. Njegov izraz je toliko arhaičan da je sa lakoćom mogao nastati 70-tih, pa čak i ranije. Imajući u vidu produkcione i umetničke domete, ovom ostvarenju nije mesto u bioskopu. Mnogo poštenije bi bilo da je snimljeni materijal emitovan na televiziji kao serija (što i jeste bio plan) ali, ipak se mora priznati da su producenti u

finansijskom pogledu pametno postupili. "Šešir profesora Koste Vujića" je u srpskim biskopima prošao iznenađujuće dobro, što više govori o tome da je domaća publika željna kostima i nepretencioznog sadržaja, nego o kvalitetu samog filma.

Radnja ove traljave i nepolettne filmske priče o „dobarim starim vremenima“, zasnovana na stvarnim ličnostima i događajima, odigrava se krajem XIX veka i prati dogodovštine maturanata beogradske Prve muške gimnazije i njihovih profesora. Uostalom sve je to već dobro poznato onima koji su čitali Vitezovićev roman ili gledali crno-belu TV adaptaciju Vladimira Andrića iz 1971. godine (koja je, bez obzira na mikro budžet, višestruko superiornija u odnosu na novu verziju). Šotrin film je trebalo da predstavlja poboljšanje i nadgradnju u odnosu na postojeće. To se nije dogodilo. Naprotiv. U pogledu oživljavanja epohe, "Šešir profesora Koste Vujića" je negde na nivou Šotrinih televizijskih adaptacija romana Mir-Jam, a u pojedinim segmentima čak i zaostaje za njima. Film izgleda izuzetno jeftino. Krajnje ograničen broj lokacija, ružna televizijska fotografija i nenadahnuta režija svakako ne

pomažu da se stvori odgovarajući bioskopski ugođaj.

Najverovatnije u nastojanju da se okoristi o popularnost konceptualno sličnog "Montevidea", Šotra je za svoj film angažovao neke od mladih glumaca iz Bjelogrićevog filma/serije. Ali, i tu nastaje problem. Dok je u "Montevideu" zablistao, miljenik tinejdžerki Miloš Biković u "Šeširu" deluje posve blede i nezainteresovano. Riđokosi Aleksandar Radojčić se iz petnih žila trudi da iskoristi priliku (ovo mu je do sada najveća uloga u karijeri), ali ograničenja scenarija su prevelika da bi se mladi glumac sa njima izborio. Ostali maturanti se gube u masi, teško ih je razaznati... Naravno, najviše prostora dobija Aleksandar Berček koji glumi Vujića, ekscentričnog profesora nemačkog pred penzijom. Njegova nadmudrivanja sa đacima su okosnica filma. Berček je iskusan filmski glumac, njegov talenat je neosporan i povratak na veliko platno dobrodošao, ali ni on nije svemoguć. Da se obrukao – nije, ali je glumac ovog kalibra svakako mogao biti svrsishodnije iskorišćen. Dok Vitezovićev roman dosta dobro fercera kao skup anegdota zasnovanih na ujdurmama iz pred-predratnog Beograda, filmskoj adaptaciji to ne polazi za rukom. Da stvar bude gora, film je opterećen naknadno napisanim scenama kojih nema u romanu. Umesto da film učine koherentnijim, ti dopisani delovi stvaraju još samo veću zbrku. Dve ljubavne priče (od kojih jedna ne postoji u romanu, a druga je proširena) su potpuno jalove i lepo se uklapaju u potpunu bespredmetnost filma.

Od Šotre se ovoga puta očekivalo mogo više, ali je zamor, očigledno, učinio svoje. Najzaposleniji srpski reditelj juri iz projekta u projekat i taj tempo se mora odraziti na kvalitet. Za neke snove je bolje da se ne ostvare. Od Šešira je krunu teško napraviti...

Piše: Željko Obrenović

(Prepo)rođen loš

Breaking Bad

«Tvorac i producent: Vins Giligan; Originalni kanal: AMC»

Volter Vajt je prekvalifikovani profesor hemije, uhlebljen u srednjoj školi, sa mlađom ženom, sinom tinejdžerom koji ima cerebralnu paralizu; u stalnim je problemima sa nedostatkom novca... Saznaje da ima rak i da mu nije puno ostalo. Da bi obezbedio porodicu, Volter se udruži sa svojim problematičnim bivšim učenicom, Džesijem Pinkmanom, i počne da proizvodi najčistiji kristalni met ikad viđen. Čeka ga sukob sa, najpre, sitnim dilerima i "prskotinama" kojima je met popio mozak, zatim sa mnogo ozbiljnijim igračima, sve do meksičkog kartela.

Breaking Bad je serija koja počinje in medias res i koja ne gubi vreme. Već u prvih nekoliko minuta pilot epizode saznacemo sve što je potrebno da odlučimo da li je ova serija za nas. Vins Giligan, šouraner, talentovani je scenarista koji nam daje sočnu, dobro napisanu priču sa likovima do kojih nam je stalo.

Iako se odmah vidi o čemu je serija i u kom smeru ide, Breaking Bad ima više iznenađenja nego što bilo koji gledalac može i da sanja. A najlepša iznenađenja nisu samo neočekivani tvistovi i klifhengeri. Genijanost leži, recimo, u momentu kad se Volter izleči od raka, a pri tom je već zaradio dovoljno novca i može da prekine svoju tajnu karijeru. Može?

Volter je sada već fizički jako transformisan, obrijane glave, opasnog pogleda. Žena je na poslu, sin u školi. Više ne proizvodi kristalni met. Pokušava da živi svakodnevicu. Lista časopis. Ne ide. Upali TV, ne ide. Ustane. Sedne. Ne ide. Uzima telefon. I sigurno ne zove suprugu.

Nema nazad kad jednom zagazite u tu reku. Ona vas trajno izmeni, uzme pod svoje. Učini vam se da je sve što ste do sada živeli bio neki poluživot. Osetite moć i adrenalin. Postanete sve ono što vam je život zapravo namenio.

A Volter je, pri tom, bio uveren da je već propustio priliku da ostvari svoj život. Njegovu

priču ćemo saznati kroz ekonomske flešbekove koji su vezani za trenutne događaje u njegovom životu. Talentovani hemičar, sa devojkom koja ga potpuno razume i voli i prijateljem za kog bio dao bubreg. Zajednička firma u zametku, uglavnom vođena Volterovim idejama. A onda sve krene kako se nije očekivalo. Ili možda jeste?

Voltera zatičemo u drugom pokušaju života i gledamo ga kako se pronalazi tek u trećem, najekstremnijem. Kao proizvođač droge, ubica, čovek sa tajnama većim od planine. I dalje u pokušaju da balansira dva života: život porodičnog čoveka, dobrog muža i dobrog oca. I opasnog igrača u svetu narkotika. Granica se lagano briše, dok potpuno ne nestane.

Ipak, Breaking Bad nije serija samo o Volteru Vajtu. Harizmatični Džesi Pinkman će gotovo otići šou. Sušta suprotnost Volteru, tip koji ne laže sebe, prihvata to što jeste i uživa u svakom trenutku. Ali nemojte misliti da će u početku sitni diler i narkoman postati samo

krupniji diler i veći narkoman.

Da se razumemo, mi Voltera ne volimo, nije nam simpatičan, pun je lažnog morala, često učini nešto što se ekstremno kosi sa svim onim što propoveda. Ali Džesija volimo. Jer je iskren. U svakom svom postupku i reakciji. A trenutak u kom se Džesi odvaja od hodajućeg klišeja je njegova žrtva - preuzimanje krivice mlađeg, „finog“ brata. Trenutak kad Džesi ruši poslednju šansu da obnovi vezu sa roditeljima. Crna ovca u finoj porodici koja ga je na kraju odbacila, ne mogavši da trpi sramotu i nova razočaranja. Ta scena nam takođe pokazuje i urođeno „loše“ u ljudima i koje ne može da nestane koliko god se porodica trudila. Mislim, naravno, na Džesijevog brata.

Ne bi trebalo prevideti da je Volterov pašenog Henk Šreder DEA inspektor. Dakle, neko ko juri Voltera, a da to ni ne zna. Simpatičan lik kog neprestano blamira supruga (Meri Šreder) kleptomanka, sušta suprotnost rođenoj sestri. Skajler Vajt, Volterova žena, i sin Volter Vajt Džunior u početku kao da su tu samo da budu suprotnost drugom svetu. No, vremenom Skajler dobije zanimljivu poziciju i počinje prekršaj koji je prevodi na drugu stranu, a onda i zvanično postane njen deo. Volter Vajt Džunior, opet, čini se ima ulogu koju i Entoni Džunior u Sopranovima - da nervira čaleta samim svojim postojanjem. Hodajuće razočaranje, živi dokaz neuspeha i Volterove prvobitne neostvarenosti.

Negativci su tek priča za sebe. Samo o Gasu mogao bi se napisati tekst duplo duži od ovoga. Ipak, trebalo bi nešto ostaviti i kao iznenađenje. Breaking Bad je serija koju ćete gledati dok vam se dlanovi znoje i nećete želeći da se završi. A kad se završi, počaćete ispočetka.

Piše: Pavle Zelić

Two and a half men

Skoro pa trojka

«Tvorac i producent: Čak Lori; Originalni kanal: CBS»

Sada, kada se stižala halabuka oko sukoba Čarlija Šina i američke televizijske kuće CBS, kada je "ekscitirani" glumac, u seriji koja je po mnogo čemu predstavljala vrhunac za obe zaraćene strane, zamenjen mlađom verzijom u vidu Eštona Kučera i oslobođen da svoje fascinantno ludilo prosipa gde god hoće po realnom i virtuelnom svetu, pokušajmo da se na kratko vratimo na početak cele epopeje, na zaista jedinstvenu tvorevinu kakva nije viđena na malim ekranima, i fenomen koji ju je pratio, nevezano za ponašanje njenog glavnog glumca. Ovo je priča o "Dva i po muškarca".

Dobar povod za ovaj tekst je i nedavno emitovanje čak dvestote epizode serije. Već ta brojka zaslužuje respekt, ali i analizu kako je jedan šou koji je pretpreo nekoliko teških kriza, uključujući i onu najtežu zamislivu, gubitak nosećeg glumca, dostigao vrhunsku slavu i gledanost i zadržao je sve ove godine. Do 2003. godine veteran u TV produkciji Čak Lori je i dalje tražio onaj tajni sastojak formule koja od obične serije čini hit. Iako su njegove prethodne serije, kao "Darma i Greg" i "Sibil", imale pristojnu gledanost, nešto je nedostajalo... To nešto je bio Čarli Šin. Skrojivši ulogu za kontroverznog glumca koji se upravo

oslobodio obaveza na seriji "Spin city" (Svi gradonačelnikovi ljudi), koju je nasledio od Majkl Dž. Foksa, Lori je pronašao recept za komediju za novi milenijum. Zaplet je bio dovoljno jednostavan kako bi mogao da da prostora glumcima da iskažu svoje talente, što je u Šinovom slučaju značilo da glumi najfascinantniju moguću osobu - samog sebe. I pored očigledne i verovatno namerne asocijacije u naslovu, ovo nikako nije bilo nešto poput "Tri muškarca i bebe". A ipak, na samom početku je delovalo da će biti upravo to. Koncept u kojem se malerozni Alan Harper (Džon Krajer) posle mučnog razvoda seli zajedno sa malim sinom u kuću starijeg brata Čarlija, uspešnog pisca TV džinglova, delovao je već viđeno. Stariji Harper bi da zadrži svoj neobavezni stil života koji uključuje spavanje do kasno, svakodnevno opijanje i mnogo - mnogo žena, dok je pedantni Alan njegova sušta suprotnost. Ono što naizgled sprečava Čarlija da Alana izbac iz kuće je Alanov sin Džejk, simpatičan klinac, makar dok ne otvori usta. Ubacite još nekoliko pitoreskih likova kao što su Evelin, samoživa majka braće Harper, Alanova histerična bivša žena Džudit, sarkastična kućepaziteljka Berta i prva komšinica Rouz, ludača koja progoni

Čarlija, i imate sasvim dovoljno poremećenih međuljudskih odnosa kao bazu za veoma uvrnut situacijski humor.

Iako je od početka imala dobru gledanost, kreativno je serija prodisala tek od pete sezone. Do tada, šou je pokazao zavidnu kohezivnost - sve je takoreći leglo na svoje mesto, i što je najvažnije, doneta je svesna odluka da se ne pokušava nikakav razvoj po pitanju likova. Naravno, ovo nije nelogičan i nov pristup, jer za čistu komediju to jeste put kojim treba ići. U trenutku kada likovi postanu karikature samih sebe, često su takođe i najsmešniji. Čak i kada u šestoj sezoni Čarli odluči da se skrasi i veri sa zaista ljupkom, ali i za potrebe serije sasvim dovoljno drčnom i za šegu (i ševu) uvek ornom Čelsi (Dženifer Bini Tejlor), on ostaje isti stari muvator.

A Alan, ako ponekad i uspe da prevaziđe svoje neuroze da bi uspostavio kakvu-takvu stabilnu vezu, to nikada ne traje. Ljubavni brodolomi koje ovaj čovečuljak doživljava ga iznova i iznova bacaju nazad na dno očaja u kojem se paradoksalno najbolje snalazi i najzabavnije ga je gledati. Ono što pomalo ruši luzerski koncept ovog junaka je količina i kvalitet mački sa kojima uspeva da obiđe sve baze do hounrana, ali uzimajući u obzir broj lepota koje paradiiraju kroz kuću njegovog brata, nije nelogično da poneka zbunjena i dezorijentisana ribica zaluta i u njegovu malu i bušnu mrežu.

Govoreći o Krajeru, bilo bi lako otpisati njegov doprinos i obeležiti ga, čak i pored Emija kojeg je osvojio pre koju godinu, kao čoveka koji ima najnezahvalniji posao na američkoj televiziji, tj. da pravi od sebe kompletnu budalu svake nedelje.

A što se tiče Džejka, one "polovine" muškarca iz naslova, kada je postao tinejdžer, i on je dobio priliku da bude junak nekih priča primerenih njegovom uzrastu, što u kontekstu glavne tematike serije znači da je počeo da odvaj ribe. Čak je u kontrastu sa generalnom

blentavošću koju je do tada pokazivao momčićev talenat za muvanje cura, koje bi inače trebalo da budu premijer liga u odnosu na njegovu "ligu bez briga", ukazao da su geni koji su od njegovog strica napravili Kazanovu u bermudama, jaki i u sledećoj generaciji muških Harpera. Zahvaljujući ovom, jedinom objektivnom i neizbežnom razvoju makar jednog lika, kreatori serije su mogli da izvedu konačno usmeravanje ka opštem nepriličnom humoru u kojem čak više ne mora da ima ni dotadašnjeg kakvog-takvog obzira prema detetu u kući.

Iako je malo verovatno da će Angus T. Džouns koji tumači ulogu Džejka imati neku značajnu karijeru posle ove serije, on je uspevao sve vreme da bude savršen posrednik između svog netrpeljivog strica i patetičnog oca. U ranijim sezonama, kada su još uvek igrali na kartu sažaljenja, pa čak i nametali Čarliju određenu naklonost prema većito gladnom i punom gasova malom debeljku, ovaj odnos je imao karakter porodičnog dok je u kasnijim epizodama pojednostavljen do nivoa slučajnih partnera u zločinu prema ženskom rodu.

Gledajući pozne sezone serije "Dva i po muškarca" skoro se može biti zbunjen kako je polovina ovih šala uspevala da prođe cenzore. U odnosu na sam početak, serija je neko vreme meandrirala od jednog do drugog pristupa, da bi se počev od pete sezone čvrsto ušančila na poziciji najbezobraznijeg šoua na američkoj televiziji. Uspevajući da budu pametni čak i kada rovale u kaljuzi najprizemnijeg humora, tvorci serije i njene zvezde postigli su da, bez

potrebe da se emotivno vezujete za ove vrlo moralno diskutabilne karaktere, jednostavno uživate u čistoj komediji koju vam serviraju. I da se vraćate po repete.

Nasuprot nepisanim pravilima, serija "Dva i po muškarca" odbija sve porive da postane značajna i smisljena. Iz sezone u sezonu ne postoje "veoma posebne epizode", koje bi bile obligatorne da se ovakav uspeh ostvario pre kojih dvadesetak godina. Umesto toga, šou se raskomotio u sopstvenoj politički nekorektnoj dekadenciji, bez težnji da nam išta poruči. Takođe, i scenariistički gledano, maltene sve epizode su varijacije na iste teme. Ako vam se sviđa jedna, verovatno ćete prihvatiti i ostale, i obrnuto. I Alan i Čarli su ženskaroši, svaki na svoj način, i pri tome pokazuju u stvarnom svetu nemoguće odsustvo odgovornosti za

svoje postupke. I što je najvažnije, nijedan od njih ne pokazuje ikakav napor da prevaziđe te osobine... i to čini dobru televiziju.

Ipak, ne može se reći da serija nije donosila i neka neočekivana rešenja, ali ne na način koji bi se ikako mogao pretpostaviti. Na primer, u petoj sezoni je jednu epizodu odradio tim scenarista iz "CSI: Las Vegas" što je rezultiralo jednim od najbizarnijih zapleta ikada. Druga još bitnija, mada konvencionalnija metoda održavanja svežine jesu gostujuće zvezde, a ovaj serija je u tome prednjačila, makar što se tiče najseksipilnijih glumica Holivuda i šire, od Šinovog prilepka Deniz Ričards, koja ga inače prati po svim TV ulogama, preko Megan Foks, Dženi Mekarti, Teri Hačer, Heder Loklir...

Ipak, najveći preokret, kao što to već i vrapci znaju, bio je neizbežan raskid sa Čarlijevim likom na početku devete sezone. Kako je to rešeno, ne vredi prepričavati - mora se pogledati. Recimo samo da Lorijeva osveta nije mogla biti eksplicitnija, a da način Čarlijeve smrti ne ostavlja nikakvu sumnju da se ovaj lik, čak ni na čudesnim oživljavanjima sklonoj televiziji, nikako neće vratiti u život. U najnovijoj sezoni koja je na iznenađenje mnogih uspevala da nastavi da privlači preko 15 miliona gledalaca (kao u najboljim danima dok je Čarli bio tu), u prethodnim ulogama ne preterano ubedljiv Ešton Kučer pokazuje zavidnu snagu u glavnoj ulozi. Iako on nikako nije novi Čarli, uspeo je da se sasvim pristojno uklopi u kuću greha Harperovih i bude izvor nekih sasvim novih komičnih situacija, čak i kad ne paradiro kao od majke rođen.

Podatak da su u Americi "Dva i po muškarca" donedavno bila najpopularniji sitkom na TV-u govori mnogo o ovoj zemlji. To je prljav, mizogeni, neumorno nemoralan program. Takođe je, pritom i vrlo, vrlo smešan. Svi oni koji kukaju i čeznu za drugačijim, nevinijim dobom, moraju da priznaju činjenicu da je Amerika obožavala ovu seriju devet godina i pored svih lomova koji su je snažili, a ne deluje da će se to stanje promeniti. Čak i kada je njen glavni glumac bio hapšen na osnovu optužbi za nasilje u porodici, zaglavljivao na rehabilitaciji zbog čega je morao da se prilagođava ritam snimanja, pa čak i skraćuju sezone, i konačno, kada je pukla tikva između dve najodgovornije osobe za uspeh serije, njenog tvorca i prve zvezde, ipak je ona osnovna dopadljivost prevazilazila sva tabloidska prepucavanja i sablažnjavanja, i iz nedelje u nedelju prikivala milione za ekrane. Hoće li "Dva i po muškarca" potrajati do nekog novog jubileja veliko je pitanje, ali šta god da se desi, uvek ćemo je pamtititi kao onu seriju koja nas je sablažnjavala tolike godine i apsolutno nas ništa pametno nije naučila. I tako i treba da bude.

Piše: Miloš Najdanović

Sony Music, 2012

BRUCE SPRINGSTEEN Wrecking Ball

«Rokenrolom protiv recesije»

„Gazda“ iz Nju Džerzija početkom marta objavio je album „Wrecking ball“ koji neguje Springstinov klasični rokenrol i provlači jaku kritiku na ekonomsku situaciju u Sjedinjenim Američkim Državama.

Brus Springstin je uvek pisao pesme sa velikom dozom nostalgije, prvenstveno prema svojoj zemlji, a specifičnije prema svom Nju Džerziju. Uvek svestan političke i ekonomske situacije i na strani građana, nosi titulu „heroja radničke klase“, ali nikada nije imao bojazan da pokaže emocije. Ništa manje od toga nije pružio ni na novoj ploči. Sa prethodnim albumima „Working on a

dream“ i „Magic“, Springstin je ponovo otkrio sebe, izgradio novu muzičku ličnost i slobodno se pomenuta izdanja mogu smatrati njegovim magnum opusom. Tome je uveliko doprinela i ponovna saradnja sa njegovim E-Street bendom. „Wrecking ball“ je nešto bleđi naslednik tih dveju ploča. Ima poentu, smisao i dobru muziku, ali možda za nijansu ne spada u tu klasu.

Ogorčenost finansijskim krahom „Gazda“ ispoljava već u prvoj pesmi „We take care of our own“, kojom ironično preispituje stihove svog starog, patriotskog hita „Born in the USA“. Duh ekonomske krize Springstin

oslikava kombinacijom bluza i roka koja bogatim instrumentarijom pokušava da zvuči kao muzika iz perioda „Velike depresije“ (recesija u SAD koja je počela 1929. godine i protekla se do Drugog svetskog rata). Priča o nemaštini pojačana je dodatno problemima nastalim nakon uragana Katarina koji je mnoge ostavio bez krova nad glavom. Svo to sivilo provlači se kroz centralni deo albuma – „Jack of all trades“, „Death to my hometown“ i „This depression“. Ključan segment diska je naslovna „Wrecking ball“ napisana iz perspektive stadiona koji se ruši i originalno posvećena čuvenom džersijskom Giants stadionu, ali koja dozvoljava i širu interpretaciju koja može označiti bes što je dozvoljena još jedna ekonomska kriza. Ton albuma postepeno postaje svetliji i „Rocky ground“ i „Land of hope and dreams“ pružaju nadu za bolje sutra, i napokon Springstin priču završava jasnom porukom „We are alive“.

Producent Ron Anijelo i Brus Springstin osmislili su i odlično koncipirali svoju muzičku pripovetku punu patnje i bola, ali i sa jedne strane rokenrol zabavnu, jer rok muzika prvenstveno treba da usređuje, a veliki je plus kada može istovremeno i da ukaže na neke društvene mane i probleme.

Piše: Miloš Najdanović

Jack White Blunderbuss

«Debi u Nešvil duhu»

Džek Vajt iz godine u godinu postaje sve „legendarniji“ i neosporno važi za jednog od najinovativnijih i najboljih muzičara posle 2000. godine. Slavu je stekao kao frontmen benda The White Stripes koji je od prošle godine zvanično prestao sa radom. Vajt istovremeno vodi izdavačku kuću „Third Man“ i svira u bendovima The Raconteurs i The Dead Weather. Nakon dosta produciranja, snimanja i kreiranja za sve te bendove i mnoge druge muzičare sa kojima je tokom godina sarađivao, Džek Vajt je zakoračio u solo vode i izdao debi album „Blunderbuss“.

Za divno čudo Vajt nije bio pompezan i napravio album ispunjen gostujućim zvezdama koje će ga automatski lansirati na vrh svetskih top lista, a mogao je. Vajt je tokom proputovanja po Nešvilu, čiji je inače muzički ambasador, napisao lične pesme i

snimio ih uz pomoć manje afirmisanih muzičara. I bez velikih imena, vrhovi top listi su brzo osvojeni, što je pokazatelj Vajtove muzičarske sposobnosti. Žanrovski je skoro pa nemoguće opisati album. Rok, bluz, džez i

sa druge strane folk, ruts i kantri se prepliću i rvu za prevlast, ali na kraju nijedan ne prevladava. To može biti i jedina mana ovog albuma, njegova nekonzistentnost i prevelika žanrovska raznolikost od pesme do pesme. Na primer, „Sixteen Saltines“ je baš čvrst rokenrol izraz, „Love Interruption“ je pevljivi duet, a „Blunderbuss“ srceparajuća kantri folk numera.

Gitarско umeće ostavljeno je po strani, i ovde Vajt ne igra gitarskog heroja kakvim je predstavljen u filmu „It might get loud“, rame uz rame sa Edžom (U2) i Džimijem Pejdzom (Led Zeppelin). Ostaje skroman, pažljivo bira rifove i povremeno ubaci solažu sa svojim jedinstvenim efektom (DigiTech Whammy WH-4 pedala) koji se provlači kroz mnoge pesme White Stripesa, Raconteursa, pa delimično i Dead Weathera. Širinu celoj priči daju kontrabas, mandolina, šejkeri, marakasi, tamburica, klavir, orgulje i violina. Koliko god mu bendovi zvučali „futuristički“, zapravo su kompozicije pravljene da budu jednostavne i iz vremena kada su robovi u Americi osmislili prve bluz note. Džek Vajt je oduvek „stara“ muzička duša i taj deo ličnosti i duh te muzike je uspeo odlično da prenese na svoj solo album. „Blunderbuss“ nije savšen (i ne treba da bude), ali svakako zaslužuje pohvale i visoke ocene kritičara.

Piše: Aleksandar Nikolić Coa

Paydo Komma

Povest eksplicitnog uma

Paydo Komma je lo-fi trip-hop duo iz Niša koji čine Luka Stojanović i Nenad Tasić. Ljudima poznatiji po radu u svojim matičnim bendovima Repression Release i Zemmti. "Povest Eksplicitnog Uma" je njihovo prvo izdanje u formi EP-ja i donosi zvuk ukorenjen u velikanima trip-hop muzike koja je svoj zenit doživela sredinom devedesetih godina ali i elemente prisutne u savremenoj srpskoj sceni (pre svega kod Goribora). Nema kod nas puno autora koji se opredeljuju za ovu vrstu muzike i to je ono što čini ovo izdanje posebnim. EP otvara stvar "Kad je gang pao sa neba", zapravo Gayatri mantra na izvornom jeziku, koja odlično klizi i odjekuje uz karakteristične downtempo bitove i samim tim lagano uvodi slušaoca u ambijent izdanja. Nakon nje na red dolazi sigurno najbolja pesma na EP-ju, po

kojoj je i dobio naziv. "Povest eksplicitnog uma" je zaista jedna gromada od pesme. Naježio sam se kada sam je čuo prvi put a verovatno ću se naježiti kada je čujem i za godinu dana. Ako to nije odlika dobre pesme onda ne znam šta je. Kroz pesmu vozi odlična bas deonica koja ne dosadi ni nakon skoro šest minuta koliko traje pesma. A tekst? E, tu je caka. Umesto teksta kroz pesmu ide čuveni monolog maestralnog Nebojše Glogovca iz filma "Hadersfild". Nije retkost da se u ovakvu muziku sEMPLUJU delovi iz filmova, ali to obično bude samo na početku ili na kraju pesme. Jedino je možda bendu UNKLE i pesmi "Back and forth" pošlo za rukom isto što i Paydo Kommi, da tokom cele pesme nijedan deo monologa ne bude suvišan. Treća pesma po redu je "Stanje duha". Ona je prva na

albumu koja ima originalne vokale od strane Dušana Mirkovića koga je Komma pozajmila iz benda Zemmti. Njemu društvo prave semplovi Moskrija (koji je očigledno kum benda) i Karmacome Massive Attacka. U ovoj pesmi se vidi da bend ima jasnu ideju o autorskim tekstovima i da se neće većito šlepati na seckanje i lepljenje postojećih stvari što je ipak normalna i neizbežna stvar u ovoj muzici. Setimo se da je i DJ Shadow ceo svoj debi album sklepa od semplova bez ijednog odsviranog tona i napravio klasik za sva vremena. Sa tri navedene pesme se i završava originalni deo EP-ja ali posle njih imamo još tri remiksa. Prvi od njih je remiks pesme "Rem, Svest", već pomenutih Zemmti. To je bez sumnje najsirovija i najpsihotičnija stvar na izdanju. Prelazi su oštro sečeni a tonovi kao da dolaze iz bunara. Ova pesma podseća najviše na Tricky-ja, ali ne konkretno po muzičkom stilu već po osećaju koji se javlja pri slušanju. Onaj osećaj kad odeća počne da steže, znoj obljuje čelo a nelagodnost te tera da pobegneš negde. Drugi remiks je nervoznija verzija pomenutog "Stanja duha" koji u originalu ipak ima određenu laid-back notu. EP zatvara skraćena instrumentalna verzija naslovne pesme koja album lagano vraća u isti onaj dim iz koga je izmilio.

Piše: Aleksandar Nikolić Coa

Cannot

3:33

Cannot je bend iz Beograda oformljen 2004, ali je svoj muzički izraz često menjao i tražio sve do 2009. godine kada se i ustalila današnja postava benda. Ta postava je konačno bacila sidro i učvrstila se u vodama gde struje alternativne, metal i pank vode. Album "3:33" odlično hvata i dočarava plime, oseke i bure pomenutih žanrova. Činjenica je da se on pojavio pre više od godinu dana ali je svoju pravu ekspanziju i prihvatanost dobio tek nedavno kada je bend snimio odlično isproducirani spot za razbijačku "The wave". Taj kvalitet su prepoznali raznorazni sajtovi i portali dok se televizijsko interesovanje svelo verovatno samo na muzičku emisiju "Gruvanje" koja se emituje na TV Vojvodini, ali i preko YouTube-a. Na njihovoj poprilično cenjenoj top listi, "The wave" se dosta dugo baškario u top 10 da zaintrigira nešto veći broj ljudi za ovo izdanje. On donosi klackalicu

melanholije i energije, vrlo često u istoj pesmi. Vokali Ane Durović se bez problema uklapaju na obe strane. Iako se poređenje sa Guano Apesima i Skunk Anansie nameće samo po sebi kada su ženski vokali u pitanju, ovde ipak to odlazi i korak dalje pa tako Ana uspeva da

iznese i neke post-hardcore delove i time se približi najuticajnijoj figuri savremene metal scene - Julie Christmas. U tome je u stopu prate i ostali članovi benda pa tako gitarsko razlaganje u trenutku postane rešetanje rifova i duplih pedala. Na trenutke ta energija poprimi čak i punk-rock pravac, ali nešto tvrdi, poput onog koji sviraju kolege iz beogradskog Tea Break-a. Sve to je krajnje korektno snimljeno i zvuči kao da je bend iza sebe imao neku izdavačku kuću koja je voljna da pljune neki dinar za studio. Što, na žalost, nije slučaj. Sve je ovde DIY(do it yourself) i ljudima ne preostaje ništa drugo nego da od toga naprave prednost. Puno bendova promocijom putem interneta i raznoraznih blogova stvorilo dovoljno atraktivno ime za nastupe van matične zemlje. Nemojte se začuditi ako Cannot postane izvozni proizvod Srbije. Već su stigle neke pozitivne kritike iz Norveške. Upotrebiću jedan nepatriotski kompliment ali oni zvuče ko da nisu oдавde. Tome doprinosi i to što se bend odlučio u potpunosti za tekstove na engleskom. Album donosi 11 eksplozivnih numera među kojima je teško izabrati favorite. Ne sreće se često izdanje bez padova i ujednačenog kvaliteta, a "3:33" je upravo to. I ne samo da se može sresti, već pazite da vas ne udari, ujede ili ošamari kad se sretnete pošto je na slobodi i opasno.

Razgovarao: Velibor Petković

Intervju: Mina Mendelson, violinistkinja

Emocije i virtuoznost

Mina Mendelson rođena je 1978. godine u Beogradu. Završila je Muzičku školu „Mokranjac“ i Školu za muzičke talente u Čupriji. Magistrirala je na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu u klasi redovnog prof. Fern Rašković.

Specijalizirala na Univerzitetu Kristijansand u Norveškoj. Dobitnica je brojnih nagrada na nacionalnim i međunarodnim takmičenjima, od kojih se izdvaja specijalna nagrada na Republičkom takmičenju 1998. godine u Beogradu. Učestvovala na međunarodnim festivalima, a kao solista nastupala sa Beogradskim gudačkim orkestrom „Dušan Skovran“, kamernim orkestrom „Mokranjac“ i „Gudačima Svetog Đorđa“ u zemlji i inostranstvu. Predaje na Fakultetu umetnosti u Nišu i završava doktorske studije u Beogradu. Dostojno nosi slavno prezime.

Može li se s prezimenom Mendelson ne biti muzičar? Koliko je to bila prednost, a koliko opterećenje u godinama kada ste se opredelili da violina bude Vaša igračka?

Ja potičem iz porodice muzičara, moji roditelji su violinisti i muzika je uvek bila deo naše svakodnevice. Ne mogu da kažem da mi je muzika bila nametnuta, ali jednostavno bilo je neizbežno oporovati se i u tome. To smo želele i ja i moja mlađa sestra Nela i, naravno, obe smo želele da sviramo violinu. Već od prvih časova bilo mi je jasno čime ću se baviti u životu, tako da nikad kasnije nisam imala dilemu oko izbora zanimanja. Samim tim, nisam osećala ni teret mog čuvenog prezimena, mada sam se uvek trudila da ga na neki način opravdam, da uvek dajem maksimum od sebe.

Život umetnika zamišljamo s romantičnim oreolom. Kako on stvarno izgleda, od rane mladosti do građenja koncertne karijere?

Tako je, mi muzičari često imamo prilike da čujemo kako nam drugi zavide jer se mi bavimo tako divnim i romantičnim poslom. S obzirom na to da se naše profesionalno opredeljenje dešava u najranijem detinjstvu, već od tih godina počinju odricanja koja nisu nimalo naivna i laka. Da ne govorim o satima i satima vežbanja dok se vaše društvo provodi, a zatim i o svemu ostalom. Ogromno vreme i strpljenje potrebno je da bi se

izgradio jedan muzičar-umetnik i potpuna, beskompromisna posvećenost instrumentu i uopšte muzici. O nekoj ozbiljnoj koncertnoj karijeri na našim prostorima teško da možemo da govorimo, pre svega zbog nedostatka ozbiljnih finansijskih sredstava i zbog nepostojanja menadžera koji bi se posvetili određenom umetniku, na način kao što se to radi u svetu. Jedino što nam preostaje jeste da sami sebi organizujemo koncerte, često i bez ikakve finansijske nadoknade i da dajemo najbolje od sebe. Jedini romantični deo svega toga je zapravo sam koncert, na kome sve to što ste radili konačno dolazi do punog izražaja: uspostavljate kontakt sa publikom i trudite se da joj prenesete svoje emocije i dočarate taj čudesni svet koji se

zove muzika. Kada se to desi, doživljavate punu satisfakciju, zadovoljstvo što se toliki trud ipak isplatio.

Šta Vas je dovelo u Niš na Fakultet umetnosti? Da li je pedagoški rad obostrano učenje i profesora i studenata?

Do Niša sam došla sasvim slučajno. Naime, bila sam na završnoj godini magistarskih studija violine na FMU u Beogradu, u klasi redovnog profesora Fern Rašković, i uveliko sam razmišljala šta dalje. Raspisan je konkurs na Fakultetu umetnosti u Nišu za mesto asistenta - javila sam se i dobila to mesto. Pedagoški rad postao je veoma značajan deo mog daljeg napredovanja: podučavajući studente morala sam da osvestim svaki, i

najmanji detalj violinizma, i da nađem način da iz svakog od njih izvučem njegove najveće kvalitete. To nije lak posao, potrebna je i velika odgovornost kada nekoga obučavate za posao kojim će se baviti celog života. Za uspešnost u pedagogiji veoma je važno da postoji uzajamno poverenje između profesora i studenta, važno je da se uloženi trud, kako moj, tako i studenta - isplati. Najveće zadovoljstvo nama profesorima predstavlja kada vidimo kako student napreduje, kako stiže i koristi nova znanja i obogaćuje svoju ličnost. Ne moraju svi biti genijalci, ali visoki profesionalizam odavno više nije nepoznanica, u današnje vreme on se jednostavno podrazumeva. Naš cilj i jeste da u određenom momentu postanemo nepotrebnii studentu: tada je naš zadatak obavljen.

Ovog proleća smo imali priliku da Vas slušamo na koncertu u Nišu. Koliko često nastupate, kako birate program (imate li omiljene kompozitore?) i naravno, kako pronalazite muzičare s kojima volite da nastupate?

Da, 22. marta moj divni kolega, pijanista Bojan Mladenović koji je takođe angažovan na FU u Nišu kao klavirski saradnik i ja, održali smo koncert u Velikoj sali Fakulteta na obostrano zadovoljstvo. Naime, naša saradnja počela je 2009. godine, prvim koncertom u Pančevu i odmah nakon toga u Nišu, i shvatili smo da su nam način muzičkog mišljenja, muzičke ideje i zamisli veoma slični i da smo jedno drugom kao umetnici veoma inspirativni. Rešili smo da naši zajednički nastupi postanu tradicionalni, bar na godišnjem nivou i nadam se da ćemo sarađivati dugo vremena. Retkost je sresti umetnika koji vam je po idejama blizak i koji je pogodan za saradnju. Ja sam imala tu sreću da sarađujem sa nekoliko izvrsnih pijanista, pored Bojana spomenula bih Nataliju Mladenović koja je umetnički saradnik na FMU u Beogradu, sa kojom sam nastupala na brojnim koncertima u Beogradu, i Milicu Videnović, koja je takođe angažovana kao umetnički saradnik na FILUM-u u Kragujevcu i sa kojom osim u Beogradu nastupam i u drugim gradovima Srbije.

Programe biram pre svega u dogovoru sa pijanistom, uglavnom se trudim da oni budu raznovrsni, da se za svakoga nađe ponešto. Jedan od omiljenih kompozitora mi je Sergej Prokofjev, čiju smo 2. sonatu u D-duru izveli Bojan i ja na poslednjem koncertu u Nišu. S tim u vezi sam izabrala i temu mog završnog projekta na doktorskim studijama violine na FMU u

Beogradu u klasi red.prof. Fern Rašković. Pored solističkih nastupa, kojih tokom godine bude između pet i deset, član sam i BGO "Dušan Skovran" sa kojim redovno nastupam u zemlji i inostranstvu, na mestu zamenika koncertmajstora.

Porodični život zahteva dobar balans između posla i posvećenosti deci. Da li je umetniku teže ili lakše da pronade i zadrži tu ravnotežu?

Jedna divna devojčica Isidora postala je glavna ličnost u mom životu pre 19 meseci. Od tog momenta sve obaveze i sva interesovanja potpuno su podređeni njoj, zna se ko je glavni komandant parade. Zahvaljujući ogromnoj pomoći mojih roditelja uspevam da koliko-toliko ne zapostavim svoj profesionalni život. Trudim se da sve preostalo vreme koje nije posvećeno Isidori bude usmereno ka profesiji koja me ispunjava. Mislim da je uz dobru organizaciju sasvim moguće održati dobar balans između porodičnog i profesionalnog života jednog umetnika.

Osim muzike, šta Vas još okupira, bilo neka druga umetnost ili možda hobi?

Nažalost, trenutno nemam preterano mnogo vremena za bavljenje nekim drugim stvarima, ali uvek se pronade luft za dobru knjigu ili film. Jedno vreme sam, posle završene magistrature, čak želela da upišem dramski fakultet. Smatram da bi svaki dobar muzičar trebalo da može da bude i dobar glumac, da prenosi svoje emocije i dočarava raznovrsne likove, karaktere. Suština obe umetnosti je zapravo ista, samo su sredstva izražavanja različita.

Šta biste poručili mladim muzičarima, a šta onima kojima je muzika terra incognita?

Muziku jednostavno ili živite i u njoj ste svakim delićem svog bića, ili niste, ne postoji kompromis. Mladima mogu da poručim da ako odluče da se posvete i bave muzikom moraju da budu vredni, uporni i istrajni, to je jedini ključ za uspeh. Naravno, talenat jeste veoma važan i glavni preduslov za bavljenje muzikom, ali svakako ne i jedini. Svi oni kojima muzika nije profesija, a imaju afiniteta i vole da je slušaju, uvek su dobrodošli na koncertima klasične muzike i nama izvođačima predstavljaju izuzetno važan deo publike. Smatram da je muzika blagotvorna, i da duhovno obogaćuje čoveka. Zato dragi ljubitelji, mi umetnici i postojimo zbog vas!

Piše: Aleksandar Radovanović

Vek džeza (11)

Tamne naočari, kozja bradica i otkačeni šeširi

Iako je bilo muzičara koji su bar delimično shvatali i odobravali ono što je Monk radio i komponovao, on nije – sve do kraja pedesetih – dobio značajnu moralnu podršku većine svojih kolega. Neki su smatrali da je njegov ekscentričan, neortodoksni klavir težak za zajedničko sviranje. Njegova ljubav prema ostavljanju velikog prostora u svom sviranju pružala je neiskusnim muzičarima osećaj da su usred korusa zakoračili u prazan otvor za lift.

Drugi prosto nisu razumeli njegovu muziku i nisu ni pokušali da temeljno istraže Monkovu koncepciju iz straha da će ih njihove kolege smatrati suviše neortodoksnim. Bilo je i onih koji su se složili sa većinom kritičara da je on, iako je napisao nekoliko intrigantnih melodija („Round Midnight“ je bila jedina koja je u početku imala nekakvu stvarnu opštu uvaženost), bio pijanista ograničenih sposobnosti koji je više ekscentričan nego kreativan, više istorijska relikvija iz doba svitanja bapa u klubu „Mintons“ nego muzičar od trajnog uticaja.

Telonijus je rođen 1917. godine u Severnoj Karolini, ali je odrastao u njujorškoj oblasti San Juan Hil u zapadnim šezdesetim ulicama blizu reke Hadson. Komšiluk je uglavnom činila sirotinja. Kada je imao oko šest godina, Monk je počeo po sluhu da isprobava kopiranje melodija na klaviru. Imao je neke teorijske časove sa jedanaest

godina, ali je, u suštini, kao pijanista i kompozitor bio samouk. Dok je bio mlad, slušao je sve džez pijaniste, delimično kao lek za dve godine koje je proveo svirajući orgulje u crkvi. Uskoro su mu bili dosadili raskošni, konzervativni akordi religiozne muzike, a diksilend i veći deo swing muzike tog doba smatrao je suviše ograničavajućim. Prvi posao je dobio na kućnim zabavama gde je mogao da čuje i svoje omiljene svirače: Fetsa Volera, Djuka Ellingtona, Erla Hajnsa i Luja Armstronga. Već sa trinaest godina Monk je počeo da svira sa lokalnim bendovima. „Radio sam po celom gradu. Nesindikalne poslove: 20 dolara nedeljno, sedam noći nedeljno; a gazda bi mogao da vas otpusti u bilo koje vreme i nikad ne biste bili isplaćeni.“

Krajem tridesetih Monk je počeo povremeno da svira u Harlemu sa nekolici- nom muzičara sa kojima je osećao izvesnu vrstu povezanosti – Čarlijem Kristijanom,

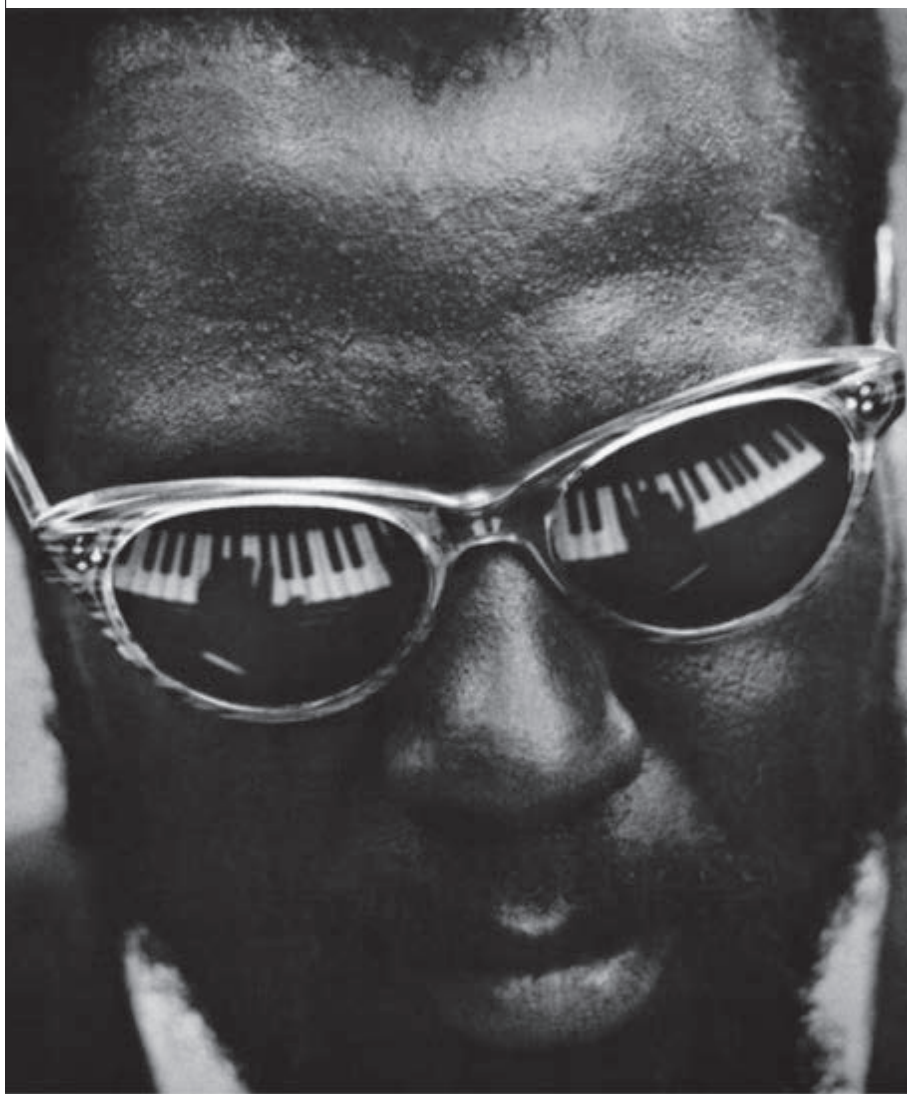
Dizijem Gilespijem, Idrisom Sulejmanom, Čarlijem Parkerom i Kenijem Klarkom. Monk se priseća ere „Mintonsa“ u kojoj su mladi buntovnici kao što su Parker i Gillespi planirali napad na ustanovljeni harmonski i ritmički poredak. „Samo sam odrađivao svirku i pokušavao da sviram. Dok sam bio u ‘Mintonsu’, svako je mogao da se pridruži ako je znao da svira... Nikad nisam imao neko naročito osećanje da se stvara nešto novo.“ Za razliku od većine mladih modernista, Monk nije gledao na Parkera kao na emanaciju neke božanske superior- nosti.

Četrdesete su za Monka bile teško vreme, kao što su bile i za većinu mladih moderni- sta čijoj je muzici trebalo dosta godina da je prihvati čak i najvernija publika. Pošto je Monk i više od drugih bio van kategorija, još ređe je dobijao poslove. Bilo je kratko- trajnih svirki u „Savoju“ sa Lakijem Milinderom 1942. i sviranje sa Kolmenom Hokinsom u Pedeset drugoj ulici 1944. godine. Za razliku od mnogih swing svirača, Hokins je bio privučen modernistima i ohrabrivao ih je. Monkovo prvo snimanje desilo se s njim, na ploči od 78 obrtaja za diskografsku kuću „Džo Dejvis“

Počev od 1947, Monk je prve ploče pod svojim imenom snimio za „Blu nout“. Glavni problem sa snimanjem za Monka je bio kako pronaći muzičare koji bi umeli da sviraju s njim, s obzirom na to da ono što je svirao i komponovao nije bila uobičajena karakteristika bapa. Štaviše, Monk nikada nije mnogo zapisivao. Muzičari su morali po sluhu da nauče ono što je radio, a imao je i običaj da jedno petnaest puta promeni mišljenje od trenutka kada muzičar nauči svoj deo do konačnog snimka. Morali ste zaista pažljivo da slušate da biste svirali s njim.

Prve ploče snimljene za „Blu nout“ privukle su nešto pažnje u Harlemu i crnačkim četvrtima nekoliko drugih gradova, ali bilo je potrebno nekoliko godina da beli slušaoci krenu da kupuju Monkove ploče. Mislili su da mu nedostaje tehnika.

Monk je u to vreme retko radio i verovatno nije mogao da zadrži posao više od dve nedelje. Međutim, i to je potpuno prekinuto 1951. godine. Monk i njegov doživotni prijatelj, pijanista Bad Pael, uhapšeni su zbog posedovanja manjeg pakovanja heroína. Sa njima je bila i jedna devojka i diler koga Monk nije poznavao. Svi su bili smesta uhapšeni. Devojka je kasnije oslobođena, a diler je izašao uz kauciju. Monk nije želeo da cinkari, tako da je svu krivicu prebacio na sebe. Bad je bio

oslobođen optužbe, ali je, zato, po ko zna koji put, poslat na psihijatrijsko lečenje (elektrošokovima). Monk je u pritvoru odslužio šezdeset dana, što je posebno košmarna situacija za nekog ko se toliko gnušao ograničavanja. Ipak, sačuvao je svoje dostojanstvo. Gubitak policijske ili kabaretske karte bio je gori od zatvorske kazne. Monk nije mogao da svira nigde u Njujorku gde se služio alkohol. Čak je morao da plati da bi ga pustili u „Berdland“. Izdržavao se od nekoliko snimanja za diskografsku kuću „Prestidž“ u koju je prešao 1952. godine; veoma retkim angažmanima van grada; a najviše uz pomoć svoje izuzetno lojalne žene Neli, koja je privređivala tokom većeg perioda njegovih nemih godina. Uz pomoć advokata kog je unajmila baronica Nika de Kenigsvarter Monk je tek 1957. uspeo da povрати policijsku kartu. Baronica, koja je bila neka vrsta nejasne legende na njujorškoj sceni, pomagala je i druge džezere. U prošlosti je Monku novčano pomagala a on je njen dom ponekad smatrao idealnim mestom za komponovanje. Zapravo, tu je nekoliko puta živeo i cela Monkova porodica.

Pošto je povratio kabaretsku kartu, stvari su se drastično promenile. Monk je angažovan u kafeu „Fajv spot“ na njujorškoj donjoj Istočnoj strani i prvi put nakon mnogo godina mogli ste da ga slušate šest noći nedeljno. Muzičari su počeli da dolaze, da shvataju njegovu muziku i krenuli su i drugima da pričaju o njoj. U isto vreme snimala ga je diskografska kuća „Riversajd“, koja je shvatila da se on razvija u njeno najvrednije vlasništvo. Dvojica među najkvalitetnijim kritičarima tog doba odavali su mu počast koja se obično odaje mrtvima. Za Martina Vilijamsa on je „glavni kompozitor – prvi posle Elingtona – i onaj čije delo drastično proširuje koncept kompozicije u idiomu.“ Strog, surovo nesentimentalan Andre Oder govori o njegovoj „upornoj lepoti“ i kaže da je sasvim moguće da će buduće generacije gledati na Monka kao na glavnog džezera naše epohe. Monk je počeo da pobeđuje u brojnim anketama i postao je glavni formativni uticaj na džezere – ne samo na pijaniste i kompozitore, već i na svirače svih instrumenata.

Monk je vrlo rano u svom životu počeo da pravi unutrašnje sklonište u koje niko niti išta nije moglo da uđe. Čak i bliski prijatelji znaju za prilike kada se on prosto isključuje i kada ne možete dopreti do njega. „Deo ove isključenosti“, smatrao je pijanista Hol Overton, „ima veze sa,

kako izgleda, povremenim dubokim nepoverenjem u sopstvenu sposobnost da izrazi ono što oseća i u mogućnost drugih da to razumeju.“ Ili, kako je rekao drugi muzičar, „možda prosto beži od realnosti.“ Monk je uvek bio rezervisan i nije voleo da troši reči.

Na primer, u proleće 1959. bio je angažovan za celonedeljni nastup u bostonskom „Storivilu“. Kada je stigao, prišao je recepciji hotela „Kopli skver“, gde se tada nalazio „Storivil“, sa čašom alkoholnog pića u ruci nakon što je, prilično uznemiren, šetao tamo-amo po holu ispitujući zidove. Odbili su da mu daju sobu jer je bio crnac i u početku nije hteo da pristane da se pridruži pratećim muzičarima u hotelu „Bostonijan“, gde su oni odseli. Oko deset sati uveče konačno je izašao na binu. Odsvirao je dve numere i sišao sa bine. U 11:30 odsvirao je te iste dve numere a zatim je, kako je izgledalo, oko pola sata nepomično sedeo za klavirom. Njegovi zbunjeni prateći muzičari napustili su binu nakon osam minuta.

Monk je imao nepopustljive muzičke kriterijume. Sahib Šihab, koji je učestvovao na nekoliko snimanja sa Monkom, priseća se: „Imao sam deo koji je bio neverovatno težak. Požalio sam mu se. Njegov jedini odgovor bio je: 'Jesi li ti muzičar? Je l' imaš sindikalnu kartu? Sviraj ga!' Na moje veliko iznenađenje, na kraju sam uspeo da ga odsviram.“

Monkova upornost da obezbedi tačno ono što je želeo ponekad se završavala tako što bi iznenada ustao od klavira u klubu ili na snimanju, stao ispred muzičara i počeo da pleše. Publika je obično gledala na Monkove čudne pokrete – pored nošenja otkačenih kapa i šešira – kao na još jedan primer njegove „ekscentričnosti“. On je, međutim, plesao iz određenog razloga. „Kao da diriguje, rekao je Dži Dži Grajs. „Tako dobija ono što želi.“

Čak i kada je sedeo za klavirom, Monkova stopala su letela po vazduhu. Iako bi znatan deo dana proveo u stanju prividne fizičke ukočenosti, za klavirom bi postajao opsednut neverovatnom kinetičkom silom i svirao bi, zapravo, celim svojim telom.

Još od detinjstva Monk je tvrdoglavo odbijao ustupke vezane za muziku ili druge stvari. Uvek je išao svojim putem i nikada nije ulazio u bilo kakve kompromise. Zapravo, on je bio eklatantan primer nekonformiste i integriteta u profesiji koja je, i pored legende da je svaki džez individualista, veoma klanovska i oportunistička.

Nišville 2012 - od 16. do 19. avgusta

Od tradicije do modernog - i nazad

Nišville Jazz Festival 2012, koji se održava u niškoj Tvrdavi od 16. do 19. avgusta, predstaviće u glavnom programu na dve velike bine 25 bendova (6 ili 7 po festivalskoj večeri) iz petnaestak zemalja, dok će u pratećim programima, besplatnim za publiku, nastupiti još dvadesetak sastava iz Srbije i inostranstva. Prema najavama organizatora, među hedlajnerima su Jean Luc Ponty, Osibisa, Takuma & Joe Bowie, Opus 5, Brusselss Jazz Orchestra ft. Maria Joao & David Linx, Lydian Sound Orchestra, Lolo Meier quintet, Get The Blessing....

Brussels Jazz Orchestra

Jedan od najboljih svetskih big bendova **Brussels Jazz Orchestra** i solisti: portugalska pevačica **Maria Joao** i belgijski pevač **David Linx** predstaviće se programom numera iz opere Džordža Geršvina "Porgi i Bes", pod nazivom "A different Porgy, another Bess".

Brussels Jazz Orchestra su 1993. godine osnovali umetnički direktor Frank Vaganée, Serge Plume i Marc Godfroid. BJO nije big band koji se drži standardnog repertoara, već je za njihov rad karakteristično insistiranje na originalnoj muzici, novim kompozicijama i strastvenim aranžmanima - ili, kako to oni sami kažu: zajednička "orkestrirana strast prema džezu". Spisak muzičara koji su sa njima sarađivali to samo potvrđuje: Maria Schneider, Dave Liebman, Dave Douglas, McCoy Tyner, Kenny Wheeler, Lee Konitz, Toots Thielemans (...). Još jedna potvrda izuzetno visokog rejtinga Brussels jazz je i učešće u snimanju soundtracka za film "The Artist" koji je ove godine ovenčan najvažnijim nagradama Američke filmske akademije, pa i "Oskarom" za muziku.

Osibisa

Sastav **Osibisa** koju mnogi smatraju začetnicima world music pravca, i u svetskim razmerama sigurno najuspešnijim i najpopularnijim afričkim bendom, formiran je 1969. godine u Londonu. Osnivač i, do današnjih dana, lider benda, saksofonista, flautista, pevač i kompozitor Teddy Osei vodio je pre toga u rodnoj Gani "highlife" bendove - koje karakterišu jazz duvači u kombinaciji sa snažnim gitarskim zvukom. U Londonu, gde kao stipendista svoje vlade studira muziku, 1969. godine je sa svojim bratom - trubačem Mac Tontohom i muzičarima iz Gane i sa Kariba formirao Osibisu. Pažnju skreću već prvim singlom "Music for Gong Gong" a učestvovali su i na soundtracku čuvenog filma "Superfly". Godine 1976. objavljuju album "Ojah awake" i singl "Dance the body music" koji postaje veliki hit, da bi krajem te iste godine izdali pilot singl "Sunshine day" (sa albuma "Wellcome home") koji postaje planetarni hit. Njihova fuzija afričke muzike sa karipskim i latino nasleđem, elementima džeza, roka, soula i ritma i bluza - naišla je na odličan prijem u celom svetu.

Jean Luc Ponty

Francuski violinista **Jean Luc Ponty** je svakako jedan od najznačajnijih jazz i jazz rock muzičara od šezdesetih godina na ovamo, a već decenijama sigurno najveće ime kada je reč o ovom instrumentu. Za ovog vanserijskog muzičara poznati jazz publicista Joakim Berent je rekao da je upravo sa Pontijem počela nova era kada je reč o violini u džezu, a njegovo fraziranje uporedio sa stilom improvizacija Džona Koltrejna. Njegov vrtoglav uspon počinje 1964. godine, kad objavljuje prvi solo album, a već dve godine kasnije snima "Violin Summit" sa legendama jazz violine (Svend Asmussen, Stephane Grappelli i Stuff Smith). Na spisku muzičara sa kojima je svirao i snimao tokom karijere koja traje skoro pola veka su i John Lewis, George Duke, John McLaughlin, Herbie Hancock, Al Di Meola, Stanley Clarke, Miroslav Vitous, Billy Cobham, Allan Holdsworth... Frank Zapa je komponovao muziku za Ponty-ev solo album "King Kong", a Ponty se pridružio Zapinom bendu na nekoliko antologijskih albuma i svirao na turnejama "Mothers of Invention". Dvanaest uzastopnih albuma koje je objavio za "Atlantic" ušli su među top pet Bilbordove jazz liste.

Maria Joao

Portugalska jazz pevačica **Maria Joao** objedinjuje miks folk muzike, savremenog džez izraza i avangarde. Sarađivala je sa velikim brojem svetski poznatih umetnika među kojima su: Gilberto Gil, Joe Zawinul, Bobo Stenson, Manu Katche, Trilok Gurtu, Bobby McFerrin, Ralph Towner...

David Linx

David Linx, belgijski pevač, kompozitor i multiinstrumentalista, širu pažnju privukao je još 1985. godine, zajedničkim albumom sa poznatim američkim piscem James Baldwin-om. "A Lover's Question" na kojem su učestvovali i Steve Coleman i Slide Hampton. Snimio je desetak albuma među kojima se posebno izdvajaju oni sa BJO.

Opus 5

Njujorški kvintet "**Opus 5**", koji okuplja neke od najboljih i najtraženijih muzičara aktuelne jazz scene, upravo će na Nišvillu premijerno u Evropi promovisati prvi album. Alex Sipiagin – truba, Seamus Blake – tenor saksofon, David Kikoski – klavir, Boris Kozlov – kontrabas i Donald Edwards – bubnjevi, predstavice se publici u niškoj Tvrđavi u subotu, 18. avgusta.

Osim činjenice da zbirni spisak muzičara sa kojima su sarađivali članovi "**Opus 5**" predstavlja svojevrsni "Ko je ko" savremene američke jazz scene, zajednički imenilac koji objedinjuje članove ovog pravog all stars kvinteta je i podatak da su svi i stalni članovi Mingus projekata: Mingus Big Band, Mingus Orchestra i Mingus Dynasty.

Jamaladeen Tacuma

Sastav dvojice funk jazz legendi **Jamaladeen Tacuma & Joseph Bowie Defunkt Funk Experience** predstavice se drugog dana festivala. **Jamaladeen Tacuma** (rođen kao Rudy McDaniel 1956. godine, Hempstead, New York) vodeći bas gitarista pravca koji bi se mogao nazvati "free funk", poznat je pre svega kao dugogodišnji član benda pionira free jazz-a: Ornette Coleman's Primetime. Ova saradnja započeta kada je imao svega 19 godina (posebno na albumima "Dancing in Your Head", "Body Meta", i "Of Human Feelings") lansira ga kao jednog od najboljih basista svoje generacije. Godine 1981. dobio je rekordan broj glasova kritičara kao najbolji mladi basista u tradicionalnoj anketi "Down Beat" magazina. Pod svojim imenom objavio je dvadesetak albuma i sarađivao sa velikim imenima jazz, funk i world music scene: James "Blood" Ulmer, David Moss, Derek Bailey, Kip Hanrahan, David Murray, World Saxophone Quartetom. Svirao je u bendu Milesa Davisa na velikoj svetskoj turneji.

Joseph Bowie

Joseph Bowie je najmlađi član poznate muzičke porodice. Prve muzičke lekcije dobio je u rodnom Sent Luisu od svog oca Vilijama Lestera Seniora, a na njega su dosta uticala i starija braća Bayron (saksofonista i aranžer) i Lester Bowie - legendarni trubač i vođa sastava Art Ensemble of Chicago i Brass Fantasy. Još kao tinejdžer je nastupao sa mnogim velikim džez i bluz imenima (Cecil Taylor, Leroy Jenkins, Stanley Cowell, Sam Rivers, Ornette Coleman, Dr John). Kroz saradnju sa punk-funk saksofonistom Džejsom Čensom okreće se novom talasu i osniva sastav Defunkt sa kojim je tokom 25 godina snimio 15 albuma. Kontakt sa džezom je zadržao kroz česte saradnje sa umetnicima poput Dejvida Mareja, Jusefa Latifa ili Ethnic Heritage Ensemble.

The Lydian Sound Orchestra

Iz Italije, zemlje sa, po mnogima, najjačom jazz scenom u Evropi dolazi **The Lydian Sound Orchestra** - sastav koji je više puta proglašavan za najbolju jazz formaciju u svojoj domovini. Ovaj nonet osnovao je 1989. godine poznati kompozitor, aranžer, dirigent, pijanista, profesor, esejista, jazz promoter i direktor Festivala "New Conversations - Vicenza Jazz" - Riccardo Brazzale. Kroz L.S.O. su prošli mnogi od najboljih italijanskih muzičara a bend je sarađivao sa mnogim internacionalnim zvezdama (Palle Danielsson, Ralph Towner, Kenny Wheeler, Paul Motian, Charles McPherson, Dave Liebman, Don Moye, Mingus Dynasty). Okosnica rada ovog netipičnog "almost big banda" (šest duvača i ritam sekcija) su, osim originalnih kompozicija, i upečatljive obrade kompozicija jazz legendi (Elington, Monk, Mingus) koje u novim aranžmanima održavaju plamen džez "u užem smislu", dokazujući istovremeno da bavljenje klasicima ne mora nužno biti retro.

Get The Blessing

Get The Blessing je po ocenama i kritike i publike najoriginalniji i najuzbudljiviji jazz sastav britanske scene - i kada je reč o nastupima ali i kada je reč o diskografiji. Njihov debi album "All Is Yes" iz 2008. godine dobio je prestižnu BBC Jazz Nagradu. Sastav je osnovan 2000. godine kada su dotadašnji članovi legendarnog trip-hop sastava Portishead basista Jim Barr i bubnjar Clive Deamer pronašli prave saradnike u saksofonisti Jake McMurchie-u (takođe sarađivao sa Portishead) i trubaču Pete Judge-u. Sa uticajima od Ornette Coleman-a i Tortoise, do Blondie Semjuela Beketa, GTB zaraznim melodijama i konstantno izmiču svim dosadašnjim klasifikacijama. Njihov poslednji album OC DC, objavljen je ove godine. Na spisku poznatih muzičara sa kojima je sarađivala ritam sekcija benda Barr & Deamer su i Peter Gabriel, Radiohead, Jeff Beck, Alison Moyet, Siouxsie Sioux, Roni Size, Hawkwind, Robert Plant.

Lollo Meier

Kada je reč o gypsy swingu, jedinom tradicionalnom jazz stilu nastalom u Evropi, težište ove muzike poslednjih godina se sve više iz Francuske premešta u Holandiju, odakle na Nišville dolazi kvintet koji predvodi gitarista **Lollo Meier**. Odrastao je i bukvalno na glavnoj struji ove muzičke tradicije - dolazi iz porodice poznatih muzičara, blizak je rođak Fapy Lafertin-a i Stochelo Rosenberg-a. Osim što je vrhunski gitarista, Meier je priznat i kao odličan kompozitor i aranžer.

Студентски центар Ниш

Установа за стандард студената Републике Србије

Uprava

Studentski centar Niš, Ustanova za standard studenata Republike Srbije

Velikotrnavska 2

www.scnis.rs, info@scnis.rs

tel/fax 236-686,226-487,231-339

Studentski dom - Paviljon I i II i Linijski restoran - Topličina 1

Studentski dom - Paviljon III i Linijski restoran - Velikotrnavska 2

Studentski dom - Paviljon IV i Linijski restoran - Gradsko polje bb

Aperto - studentski klub na Fakultetu umetnosti

Bridge caffe - studentski klub na Građevinsko-arhitektonskom fakultetu

House caffe - studentski klub u zgradi Uprave Studentskog centra Niš

